

Írán: Tři modely pro analýzu jaderných motivací

ONDŘEJ FILIPEC, JURAJ HANULIAK

Iran: Three Models for an Analysis of Nuclear Motivations

Abstract: This article deals with the Iranian motivations for building military nuclear programme. The motivations are analyzed through three models presented by Scott D. Sagan (1997): the security model, the domestic politics model and the norm model. These models are used in a competitive way. We claim that despite the fact that all the models are able to find certain motivations in the case of Iran, the security model is the best model in terms of applicability, but only when its weak aspects are overcome. Regarding the domestic politics model we were able to identify the structures (the Revolutionary Guards and scientists) which might have the greatest profit from Iran's nuclearization. However, other motivations within the political system are hardly found. From the perspective of the normative model we discuss the role of international and cultural norms in the context of the Iranian nuclear programme, and we especially discuss the image of modernity, nationalism and the double standard applied from the side of the Western countries in connection with this topic.

Key words: Iran, motivations, proliferation, nuclear weapons, Sagan.

Proč státy usilují o zisk jaderných zbraní? Jaký je jejich hlavní motiv? Které faktory pomáhají motivaci zvyšovat, a které naopak motivaci snižují? Tyto otázky již několik desítek let zaměstnávají akademiky, poradce, bezpečnostní experty i politiky a můžeme si je klást znovu v případě aplikace na konkrétní státy. V poslední době se často v této souvislosti hovoří o Íránu. Usiluje Írán o jaderné zbraně? Jaké má Írán motivace si tyto zbraně opatřit? Následující článek je věnován analýze motivací Íránu, které mohou směřovat k vytvoření jaderné zbraně. Pro analýzu motivací se stal základem dnes již klasický článek Scotta D. Sagana „*Why Do States Build Nuclear Weapons*“, s podtitulem „*Three Models in Search of a Bomb*“. Podle Sagana „*mnoho amerických bezpečnostních analytiků má na hádanku ohledně důvodů, které vedou státy k jaderné proliferaci, jasné a jednoduché vysvětlení: státy budují svůj jaderný program tehdy, když vidí reálné hrozby pro národní bezpečnost, kterým není možné účinně čelit jinými (konvenčními) prostředky*“ (Sagan 1997: 54). Následně Sagan poukazuje na fakt, že tento partikularistický pohled je značně zjednodušující. Jaderné zbraně nejsou jenom prostředkem národní obrany: jsou i prostředkem vnitropolitického boje různých zájmových skupin, odehrávajícího se permanentně uvnitř každé společnosti. Nezanedbatelná je taktéž role symbolu technologické vyspělosti a národní hrdosti: jaderné zbraně slouží jako projev modernity či suverenity daného státu. Scott Sagan představil tři modely, které využíváme pro analýzu íránských motivací. Jde o:

Bezpečnostní model – podle něj státy vyvíjejí jaderné zbraně primárně jako prostředek obrany proti vnějším bezpečnostním hrozbám, hlavně jaderného rázu. Jaderné zbraně tu slouží jako prostředek ochrany zájmů státu;

Model domácí politiky – dle kterého jsou jaderné zbraně primárně prostředkem boje různorodých vnitrostátních zájmových skupin a entit, respektive prosazování jejich zájmů a vlivu;

Model normativní – jaderné zbraně slouží jako manifestace síly, vyspělosti, suverenity a národní hrdosti daného státu (Sagan 1997: 55).

Každý z těchto modelů má při hledání podstaty proliferace své nezastupitelné místo a sehrává při analýze důvodů, které vedou konkrétní stát k proliferaci, svou roli. Je nutno podotknout, že „Saganovy modely“ byly již aplikovány, a to dokonce i v případě Íránu. Saganovy modely aplikoval i Clifton W. Sherrill (2012), který vyvozoval z výsledků aplikace modelů implikace pro americkou zahraniční politiku. Obdobně se testováním hypotéz za využití modelu (nebo jeho části) zabýval Oliver Schmidt (2008) nebo Charles C. Mayer (2004) ve své diplomové práci. Schmidt se věnoval spíše bezpečnostní dimenzi. U Mayera zase můžeme ocenit u modelu vnitřní politiky analýzu tvorby mýtů a fungování byrokracie. Otázka tak zní: Má aplikace Saganových modelů stále smysl? Domníváme se, že má. Situace okolo íránského jaderného programu se dynamicky vyvíjí a bezpečnostní situace na Blízkém východě se velice rychle mění. Ve světle nových informací a jejich odlišné interpretace mohou mít modely rozdílnou vypovídací hodnotu. Spíše tak poskytují určitý rámec pro analýzu a teoretické prvky, na něž je vhodné se zaměřit, než rigidní strukturu, která dovoluje vyvodit jen málo odlišné závěry. Rozdílný pohled na interpretaci hrozeb stejně jako obsah témat spadajících pod jednotlivé modely tak umožňují dojít k odlišným závěrům. Z tohoto pohledu má opětovná aplikace Saganových modelů smysl.

Cílem článku je zmapovat íránské motivace a nalézt odpovědi na otázku, který ze tří Saganových modelů nejlépe tyto motivace vystihuje. Přestože i sám Sagan uznal nutnost syntézy uvedených tří modelů, jelikož motivace se mohou prolínat do více oblastí, v rámci této stati se snažíme pohlížet na modely konkurenčně. Budeme je aplikovat na Írán ve třech samostatných kapitolách, z nichž každá se bude zabývat jedním modelem. Všechny tři kapitoly mají identickou strukturu. Nejdříve představíme daný model, v němž jsme se snažili nalézt klíčové prvky, na nichž model stojí. Zejména na ně se zaměříme v další části kapitoly, kde na základě empirického přístupu představíme tyto prvky v případě Íránu. Poslední část kapitoly se věnuje samotnému ověření platnosti toho kterého modelu. Přestože jde o kvalitativně pojatou případovou studii, některá fakta jsou podpořena kvantitativním výzkumem z oblasti proliferace, zvláště studiemi, které provedli Sonali Singhová a Christopher R. Way (2004) či Dong-Joon Jo a Erik Gartzke (2007).

Tento článek zčásti (využitím bezpečnostního modelu) navazuje na analýzu Jana Ludvíka „*Íránský jaderný program: Bezpečnostní model proliferace pohledem jaderné strategie a teorie odstrašení*“, která byla zveřejněna v *Mezinárodních vztazích* 2/2011 (Ludvík 2011: 57–73). Přestože lze s převážnou většinou závěrů Ludvíkovy stati v rámci aplikace bezpečnostního modelu souhlasit, v některých aspektech docházíme k opačným závěrům, pramenícím zejména z odlišné interpretace hrozeb. Náš příspěvek tak zároveň přináší diskusi o odlišném vnímání hrozeb. Hlavní přidanou hodnotu svého článku spatřujeme v interpretaci motivací prizmatem dvou zbývajících „Saganových modelů“ (modelu vnitřní politiky a normativního modelu), které Jan Ludvík z pochopitelných důvodů do své analýzy nezahrnuje. Náš příspěvek se tedy snaží o komplexnější pojetí interpretace případných íránských motivací. Obdobně jako článek Jana Ludvíka (Tamtéž: 57), ani tento článek nemá ambici predikovat, zda Írán vyvine jaderné zbraně nebo případně kdy k takovému kroku dojde. Článek pouze analyzuje motivace Íránu k zisku jaderné zbraně. To, jestli k jejich naplnění dojde, je věc druhá.

BEZPEČNOSTNÍ MODEL

Saganův bezpečnostní model je založen na realistickém přístupu k pojetí hrozeb. Sagan ve svém modelu zmiňuje jaderné zbraně jako prostředek odstrašení vůči velké konvenční vojenské hrozbě nebo také jako nástroj k zajištění *statu quo*, což jsou podle něj dvě nejčastější příčiny šíření jaderných zbraní (Sagan 1997: 57). Tuto skutečnost potvrzují ve svém kvantitativním výzkumu i Jo a Gartzke. Podle nich vede státy k vytváření jaderných programů nemožnost čelit hrozbě konvenčními prostředky a vyvážit konvenční hrozbu

(Jo a Gartzke 2007: 184). To má řadu implikací, z nichž Sagan zdůrazňuje nárůst hrozby pro okolní státy a cituje v té souvislosti myšlenku bývalého ministra zahraničí USA George Schultze. Schultz ve svém článku „*Preventing the Proliferation of Nuclear Weapons*“ tvrdí, že „*proliferační plodí proliferaci*“ („*Proliferation begets proliferation*“; Schultz 1984: 18) a tím vzniká řetězová reakce jaderného zbrojení.

Tak se dostáváme k vlastní podstatě Saganova bezpečnostního modelu. Sagan pohlíží na jadernou proliferaci z perspektivy „*strategické řetězové reakce*“ (*strategic chain reaction*). Tuto řetězovou reakci demonstruje na historických událostech, kdy USA vyvinuly jaderné zbraně v obavě před nacistickou hrozbou, Sovětský svaz zase v reakci na hrozbu americkou, Velká Británie a Francie v reakci na sovětskou hrozbu atd. (Sagan 1997: 58). Zde je tedy možné identifikovat první klíčový prvek Saganova modelu – strategickou řetězovou reakci, kdy stát usilující o jaderné zbraně by měl do tohoto řetězce zapadat, pokud je ohrožen. Sagan se však zabývá i opačným případem, kdy se stát pro vlastnictví jaderných zbraní nerozhodne. Zde opět vychází z realistické perspektivy a tvrdí, že tato skutečnost je způsobena absencí významné hrozby, která by mohla být příčinou proliferačního rozhodnutí (Sagan 1997: 61). Exteritoriální hrozba je tedy hlavní příčinou, proč státy usilují o jaderné zbraně.

Tento závěr není v rozporu s kvantitativní analýzou, kterou provedli Sonali Singhová a Christophher Way (2004). Ti tvrdí, že vzájemná rivalita mezi dvěma státy zvýší riziko rozvoje jaderných schopností o 382 % a zisku jaderné zbraně o 743 % oproti situaci, kdy tato rivalita neexistuje (Tamtéž: 876). Je totiž možné tvrdit, že při analýze situace lze vždy nalézt nějakou hrozbu, která předcházela jadernému vyzbrojení ohroženého státu, přičemž se zapomíná na státy, které tak neučinily. Tato proměnná tedy odráží předpojatost ve prospěch realismu (Tamtéž: 860). Jisté záruky bezpečnosti by mohla poskytnout aliance s jinou jadernou mocností, která může být proměnnou působící v pozitivním smyslu a snižuje tak riziko objevení jaderných kapacit o 49 % a zisku jaderné zbraně o 64 % proti situaci, kdy tento stát alianci s žádnou z mocností nemá (Tamtéž: 876). Sagan je však vůči alianci s některou z mocností poměrně skeptický. Říká, že tyto záruky jsou účinné pouze v krátkém časovém intervalu, avšak z dlouhodobého hlediska se státy musí spoléhat samy na sebe, protože v anarchickém mezinárodním systému podezírají ostatní (Sagan 1997: 62).

Tento model má několik nedostatků, které si Sagan také uvědomuje. Jeden vychází ze samotného realistického přístupu, který pojímá stát jako „černou skříňku“ a málo pozornosti věnuje vůdcům, druhým nedostatkem je, že korelace v čase mezi vznikem hrozby a rozhodnutím vytvořit jadernou zbraň není vždy jistá (jak později ukážeme i na případě Íránu; Tamtéž: 63).

Pro ověření vypovídací hodnoty bezpečnostního modelu budeme zjišťovat, zda realita v případě Íránu odpovídá následujícím hypotézám. Podle první hypotézy lze vystopovat strategickou řetězovou reakci, která vede k pozitivnímu proliferačnímu rozhodnutí Íránu. Podle druhé hypotézy je zájem Íránu o jaderné vyzbrojení důsledkem vojenské hrozby konvenčního charakteru, která silně převyšuje záruky íránské bezpečnosti. Tedy jinými slovy, v blízkosti existuje vojensky silnější stát, který představuje hrozbu. Nebo opačně, v případě absence těchto hrozeb, může hypotéza vysvětlit nezájem Íránu o jaderné vyzbrojení. To není možné vypátrat bez hlubší analýzy na základě realistického přístupu.

Bezpečnostní hrozby v případě Íránu

Jak je možné vnímat situaci Íránu? Podívejme se na íránský jaderný program od jeho počátku v kontextu exteritoriální hrozby. Írán začal svůj jaderný program budovat jako velice ambiciózní projekt. Šáh Rezá Pahlaví plánoval postavit 20 jaderných elektráren za 30 miliard dolarů do roku 2000. Pochybnosti ohledně mírových účelů tohoto programu lze vystopovat minimálně do roku 1979, kdy nová revoluční vláda zcela zastavila práce na téměř hotovém reaktoru v Bušéru a dalším rozestavěném reaktoru v Darkhuinu. Německé

lodě, které dodávaly vybavení pro stavbu reaktoru v Bušéru, byly dokonce po několika měsících čekání poslány se svým nákladem zpět do Německa (Hashmi 2004: 342).

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let představoval pro Írán největší hrozbu Irák, s nímž Írán brzy vstoupil do válečného stavu. Po čtyři roky následující po revoluci Írán nepodnikal v rámci svého jaderného programu nic. Až poté dal prezident Alí Chamenei zřídit komisi vedenou Rezou Amrollahim, která měla rozhodnout, co s rozestavěnými reaktory, do nichž se už v sedmdesátých letech investovalo přes 1,4 miliardy dolarů (Khlopkov – Lutkova 2010: 2). Komise rozhodla, že je nutné reaktory dokončit a že předchozí rozhodnutí o zastavení výstavby bylo chybné (Hashmi 2004: 343). Dokončení však nebylo jednoduché. Rozestavěný reaktor v Bušéru byl během války s Irákem poškozen (Khlopkov – Lutkova 2010: 1). Sedm náletů v letech 1984–1988 napáchalo značné škody (Global Security 2011). Navíc se Írán kvůli válce s Irákem dostal do politické izolace, která přispěla k tomu, že se nepovedlo obnovit dohody s původními dodavateli z Německa a Francie. Írán se obrátil o pomoc na jiné země, avšak kvůli tlaku Spojených států k podpisu dohod o spolupráci s jinými zeměmi nedošlo (Hashmi 2004: 343). Tyto marné snahy trvaly až do počátku devadesátých let, kdy dokončení a vyškolení techniků převzalo Rusko (Khlopkov – Lutkova 2010: 2).

Opětovný příklon Íránu k jádru v roce 1984 zcela zapadá do kontextu bezpečnostního modelu, který nabízí jednoznačnou odpověď. Počátkem roku 1984 válka mezi Irákem a Íránem vstoupila do nové fáze, známé jako „válka o města“, kdy Saddám Husajn dal rozkaz ke vzdušným a raketovým útokům proti obydleným oblastem. Bombardování měst bezesporu mělo za následek více ztrát na lidských životech z řad civilistů. Pocit bezprostředního ohrožení a zranitelnosti mohl z bezpečnostního hlediska přimět stát hledat prostředky k zajištění ochrany, a pozornost tak mohla být upřena ke zbráním hromadného ničení. Válka s Irákem tedy nepochybně hrála roli v oblasti proliferačního rozhodování.

Bezpečnostní dimenze má však i jinou úroveň, která jde nad rámec Saganova modelu. Víme, že Irák budoval svůj vlastní jaderný program již od konce šedesátých let, a v dlouhodobém výhledu tedy představoval pro Írán narůstající hrozbu.¹ V tomto smyslu rozhodnutí Amrollahiho komise o dostavbě jaderných zařízení také zapadá do bezpečnostního modelu. Írán jednoduše reagoval na rozvoj iráckého jaderného programu a rozhodnutí o dostavbě jaderných zařízení může být interpretováno v souvislosti s posílením hrozby po vypuknutí válečného konfliktu. Izrael sice vyřadil v roce 1981 během operace Opera z provozu irácký jaderný reaktor v Osiraku, avšak v roce 1984 nebylo možné předpovědět, jak Saddám Husajn a Irák dopadnou, a bylo nutné počítat i s variantou, že Irák nakonec jaderné zbraně skutečně vyvine. To by znamenalo pro Írán velké bezpečnostní riziko.

Bezpečnostní dimenzi vzniku iráckého jaderného programu reflektuje ve své knize i Alireza Jafarzadeh (2007), který považuje nezdár irácké snahy porazit Irák konvenčními prostředky za hlavní motiv pro obnovu jaderného programu (Tamtéž: 132). Jafarzadeh zmiňuje, že průběh irácko-irácké války byl důležitý pro nábor vědců a jaderných expertů, kteří byli zaměstnáváni v rámci jaderného programu, aby vyrobili jaderné zbraně, bude-li to potřeba (Tamtéž: 127). Potřebu získat jadernou zbraň s odkazem na nedostatek konvenčních prostředků zmiňuje i sám bývalý nejvyšší vůdce Chomejní ve svém dopise nejvyšším představitelům režimu z roku 1988. Původně tajný dopis zveřejnil Akbar Hášemí Rafsandžání v roce 2006. V dopise se uvádí, že Írán bude potřebovat více letadel, helikoptér, mužů a zbraní a do pěti let také laserově naváděné střely a jaderné zbraně pro vítězství ve válce, pokud se rozhodne je vyvinout (Afrasiabi 2006; BBC 2006). Irácko-irácký konflikt tedy zásadním způsobem ovlivnil vnímání jaderného programu, a je proto i možné, že dlouhý konflikt změnil myšlení elit ve prospěch vojenské dimenze jaderného programu.

Po celá následující devadesátá léta nebyl Írán bezprostředně ohrožen konvenční hrozbou. Irák se po roce 1988 vzpamatovával z války jen pomalu. Válečné škody dosahovaly 500 miliard dolarů a HDP země kleslo z 5000 na 1200 dolarů na hlavu, nebylo možné

počítat s dosažením předválečné úrovně těžby ropy (Durman 2009: 393). Zadluženost země do značné míry přispěla k iracionalitě Saddáma Husajna, který chtěl problémy řešit anexí Kuvajtu. Následující válka v Perském zálivu *de facto* zničila iráckou armádu, a redukovala tak hrozbu konvenčního útoku na Írán.² Rovněž Irák v oblasti jaderného vy-zbrojení nevyvíjel zvláštní úsilí (Brands – Palkki 2011: 163).

Jestliže po téměř celá devadesátá léta nebezpečí konvenčního útoku absentovalo, situace se pro Írán začala měnit po 11. září 2001. Již koncem ledna 2002 americký prezident George W. Bush zařadil Írán spolu s Irákem a Severní Koreou ve své každoroční řeči o stavu unie mezi státy „*osy zla, která ohrožuje světový mír*“. Bush dále uvedl, že: „...*svou snahou získat zbraně hromadného ničení tyto režimy představují vážné a rostoucí nebezpečí, jelikož tyto zbraně mohou poskytnout teroristům a naplnit tak jejich nenávist*“ (Bush 2002). Invaze do Afghánistánu a Iráku prokázaly, že USA jsou ochotny v rámci boje proti terorismu s cílem zabránit šíření zbraní hromadného ničení přistoupit k činům i bez mandátu OSN. Na začátku roku 2003 se v oblasti Perského zálivu objevilo velké množství válečných lodí. V předvečer americké invaze do Iráku bylo shromážděno téměř 150 000 amerických vojáků (Belasco 2011: 12). Tyto kroky znamenaly pro Írán zvýšení rizika konvenční konfrontace, zvláště potom, co byl v únoru 2003 odhalen iránský program na obohacování uranu v Natanzu. V tomto období iránský režim soustředil veškeré diplomatické síly k tomu, aby zabránil americké snaze předložit tento případ Radě bezpečnosti OSN a oslabil tak legitimitu případného zásahu. Následná diplomatická jednání vyústila v dohodu a Írán pozastavil obohacování uranu. Neukončil však všechny aktivity a neratifikoval dodatkový protokol Mezinárodní agentury pro atomovou energii (Sherrill 2012: 38).

Po invazi do Iráku se situace začala znovu měnit ve prospěch Íránu. USA se staly terčem kritiky kvůli invazi provedené bez mandátu OSN za účelem nalézt zbraně hromadného ničení, které nalezeny nebyly. Bushova kampaň v Iráku a Afghánistánu ztrácela veřejnou podporu s rostoucím počtem amerických ztrát a zhoršující se ekonomickou situací. Bezpečnostní situace nedovolovala operace rychle ukončit. Tyto skutečnosti načas hrozbu konvenčního zásahu proti Íránu odsunuly do pozadí. To si uvědomovala i Ahmadinežádova vláda, která se kvůli vysokým cenám ropy neobávala ani uvalení sankcí (Ganji 2005: 2, 6).

Jak vypadá současná bezpečnostní situace Íránu z pohledu exteritoriálních hrozeb? Jan Ludvík (2011) věnuje velkou pozornost možnosti americké invaze, která se jeví jako málo pravděpodobná z řady důvodů. Americká vojska jsou stále dislokována v Afghánistánu, případná intervence by mohla destabilizovat region, nemluvě o možnosti rozpoutání globální ekonomické krize (Tamtéž: 60). Je jasné, že rozsáhlá invaze, provedená do důsledků, by měla za následek nejen zastavení jaderného programu, ale také svržení režimu. Možnost invaze je tedy kvalitativně odlišné bezpečnostní riziko, související s přežitím samotného státu, než omezenější operace se skromnějším cílem – zastavit jaderný program. Jan Ludvík záměrně nehodnotí „omezenou operaci“ ze strany USA, která by měla za cíl likvidaci jaderných zařízení a která by mohla být provedena pouze nasazením vzdušných sil a střel s plochou dráhou letu (Tamtéž 2011: 60). Tato hrozba konfrontace, která by nebyla primárně vedena za účelem svržení režimu, je pro Írán zcela reálná a na její provedení tlačí mimo jiné Izrael a Saúdská Arábie. Zatímco důsledky rozsáhlé invaze by znamenaly nejpravděpodobněji i zhroucení režimu, o výsledcích omezené kampaně už to s jistotou tvrdit nemůžeme. Podle části expertů by naopak případný útok stmelil iránský lid, který by se postavil za své elity a pravděpodobně by posílil tvrdé křídlo, „*hard-liners*“ (Kahl 2012), podle jiných expertů by došlo k tomu, že by iránský lid kladl za vinu současnému režimu uvalení ekonomických sankcí a zatažení země do války. Tím by vznikl tlak na režim, a ten by se mohl zhroutit (Kroening 2012). Jelikož důsledky omezené akce nelze zcela předpovídat, domníváme se, že režim nebude chtít podobné riziko podstoupit, a může tedy hrozbu omezeného vojenského zásahu vnímat podobně jako v případě invaze.

Navíc stažení amerických jednotek z Iráku v roce 2011 a plánované stažení z Afghánistánu v roce 2014 uvolní Spojeným státům prostředky pro provedení případné rozsáhlejší invaze (Ludvík 2011: 61).

Posledních několik let se hovoří také o možném jaderném vyzbrojení jiných aktérů v regionu (Saúdská Arábie), kteří tak mohou učinit v případě, že Írán získá jadernou kapacitu, nebo těsně předtím. Saúdská Arábie se *in extremis* může postavit do role ochránce arabského světa a požádat o jaderné zbraně z Pákistánu, kterému pomáhala s financováním obranného sektoru a oblasti vojenského výzkumu. Především američtí a izraelští bezpečnostní poradci se tak domnívají, že v případě jaderného vyzbrojení Íránu Pákistán poskytne Saúdské Arábii přístup k jaderným zbraním (BBC 2013). Saúdská Arábie na důkazy zveřejněné v BBC reagovala prohlášením, jímž pochybnosti nevyvrátila. Naopak vyjádřila přesvědčení, že „nedostatečná mezinárodní akce uvrhla region pod hrozbu časovaně bomby, která nemůže být zneškodněna okolky“ (Royal Embassy of Saudi Arabia in London 2013). Zároveň však zdůraznila, že v minulosti podporovala vytvoření bezjaderné zóny na Blízkém východě, je členem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní (*Nuclear Non-Proliferation Treaty – NPT*) a dodržuje závazky v rámci Mezinárodní agentury pro atomovou energii. Závěr tiskového prohlášení je věnován výzvě k přistoupení k úmluvám a pomoci mezinárodnímu společenství vybudovat společenství bez jaderných zbraní (Tamtéž). Jaderné vyzbrojení Saúdské Arábie by v důsledku rozvoje kapacit iránského jaderného programu znamenalo urychlení strategické řetězové reakce. Z bezpečnostního hlediska by tak Írán získal impuls tento řetězec reakcí doplnit a opatřit si jaderné zbraně také.

Vyhodnocení bezpečnostního modelu

Exteritoriální hrozba v případě Íránu tedy byla vždy s rozdílnou mírou intenzity přítomná. Z tohoto pohledu je možné rozlišit tři fáze.

První fáze začíná bezprostředním ohrožením Íránu a shoduje se s obdobím, kdy bylo v roce 1984 rozhodnuto o obnovení jaderného programu. Přestože zde nemůžeme pozorovat strategickou řetězovou reakci v podobě představené Saganem, tedy primárně s odkazem na jadernou hrozbu, můžeme vyhodnotit nebezpečí v podobě bezprostřední konvenční hrozby ze strany Iráku. Tuto fázi ukončily spojenecké tanky před branami Bagdádu v roce 1991, kdy došlo ke zničení podstatné části Husajnovy armády.

V rámci druhé fáze, která v podstatě zahrnuje celá devadesátá léta a počátek nového milénia, můžeme tvrdit, že zde reálná hrozba pro Írán byla zcela minimální či absentovala (Chubin 2001: 33). Podle Saganova modelu by tak měl Írán upustit od proliferační, pokud skutečně o jaderné zbraně usiloval. Je nutno podotknout, že podle zprávy tajných služeb skutečně zhruba do roku 2003 (tedy po celou druhou fázi) měl iránský jaderný program vojenskou dimenzi (Kerr 2009: 8–9; Smith 2012: 4). Navzdory absenci hrozby konvenčního útoku však iránský jaderný program pokračoval a slavil první úspěchy. Zde se ukazuje slabina bezpečnostního modelu.

Třetí fáze začíná zhruba v roce 2002, kdy byl Írán zařazen spolu s Irákem a Severní Koreou na osu zla, a kulminuje v následujících letech po invazi do Iráku. Brzy se však ukázalo, že postup spojenců v Afghánistánu a Iráku nebude tak snadný, jak se předpokládalo. Tím se hrozba pro Írán snížila, avšak s postupem času, jak se vojska stahují, znovu nabývá na intenzitě spolu s tím, jak Írán slaví v oblasti jaderného programu další úspěchy. Geopolitická situace a bezpečnostní paradigma v oblasti Blízkého východu a Perského zálivu se za uplynulých deset let postupně mění v neprospěch Íránu. V této souvislosti se stále hovoří o možnosti vojenského zásahu proti Íránu ze strany Izraele nebo USA. Toto řešení podporuje i Saúdská Arábie, která je řešením iránského případu dlouhodobě znepokojena. Poslední události mohou nasvědčovat tomu, že Saúdská Arábie změnila přístup, a nelze vyloučit, že se pokusí jaderné zbraně získat. Pokud by Saúdská Arábie v budoucnu získala jaderné zbraně v reakci na iránské jaderné vyzbrojení, šlo by

o pokračování strategické řetězové reakce, což by nepochybně vedlo k roztočení zbrojní spirály a ohrožení mezinárodní bezpečnosti v celé oblasti.

MODEL DOMÁCÍ POLITIKY

Model domácí politiky se týká hlavně vnitrostátních aktérů, kteří z nějakého důvodu usilují jaderné zbraně získat. Sagan zmiňuje tři typy aktérů, kteří mají vliv na proliferační rozhodnutí: osobnosti v oblasti jaderné energetiky; významné jednotky uvnitř profesionální armády, často složky v rámci letectva nebo námořnictva; a také politiky ve státech, kde jejich strany nebo veřejnost masově podporují zisk jaderných zbraní (Sagan 1997: 64). Například Kim Ir-sen byl hlavní rozhodující osobností pro vytvoření severokorejského jaderného programu. Vůdce režimu už v době, kdy byl gerilovým válečníkem, oceňoval ničivost a odstrašující potenciál těchto zbraní (Cha 2002: 219). Jaderné zbraně přinášejí vůdcům prestiž a politickou podporu. Například když Indie otestovala jaderné zbraně, pozitivní preference Indiře Gándhiové vzrostly o jednu třetinu a provedené průzkumy ukázaly, že 91 % obyvatel pocituje díky úspěšnému testu osobní hrdost (Sagan 1997: 67). Role politických elit je tedy klíčová.

Sagan dále pokračuje, že „*pokud tito aktéři (politici, armáda a významné osobnosti z oblasti energetiky) zformují dostatečně silnou koalici, která je dost silná na to, aby dokázala kontrolovat rozhodovací proces – ať již přímou politickou mocí, nebo nepřímou kontrolou informací –, jadernému programu to bude prospívat*“ (Sagan 1997: 64).

Podle Sagana teoretické závěry aplikovatelné na domácí politiku vycházejí z modelů výzkumu amerického a sovětského systému byrokracie. V rámci těchto modelů byrokracie nejde pouze o soustavu úředníků, kteří implementují rozhodnutí (*top-down*), ale také zásadně přispívají k interpretaci hrozby, a tak i k navýšení rozpočtu na obranu (Sagan 1997: 64). Jinými slovy, byrokracie také sleduje své vlastní zájmy. Ethan B. Kapstein v článku „*Is Realism Dead? The Domestic Sources of International Politics*“ (Kapstein 1995: 751–774) i Sagan (1997: 64) se shodnou na tom, že byrokraté nejsou jen pasivními figurkami, ale naopak aktivně vytvářejí implementační rámec proliferačního programu. Aktivně vyhledávají spojence ve sféře energetiky a vědecko-průmyslových komplexů. Vědci, kteří v rámci těchto institucí působí, mají eminentní zájem podílet se na vývoji jaderných zbraní, protože je to záležitost prestiže, přinášející velké finanční obnosy. Přesvědčují proto armádní elity, že je v zájmu národní bezpečnosti jaderný program rozvíjet a finančně podporovat. Následně tato koalice získá spojence v prostředí politické elity a zpravidla podporuje kandidáty, kteří jsou jadernému programu nakloněni. Kolice je tak nakonec zaštitěna reálnou mocí (Sagan 1997: 64; Kapstein 1995: 754).

Vlastnictví jaderných zbraní tedy z pohledu modelu domácí politiky neslouží primárně národním zájmům, respektive zájmům státu jako celku, ale stává se nástrojem prosazování partikulárních zájmů jednotlivých individuálních aktérů uvnitř systému. Bezpečnostní důvody a geopolitické hrozby nejsou primárním důvodem proliferační (Sagan 1997: 65). Motiv tedy vzejde zevnitř státu a exteritoriální hrozba pak slouží k ospravedlnění tohoto motivu. Hrozba je v tomto případě „oknem příležitosti“ (Sagan 1997: 65). V bezpečnostním modelu byla tato logika obrácená: stát se rozhodl vytvořit jaderné zbraně v reakci na konkrétní hrozbu.

Obdobně jako u bezpečnostního modelu Sagan identifikuje i faktory, jež mohou v rámci modelu vnitřní politiky vést k upuštění od jaderného programu, které demonstruje na příkladech Brazílie a Argentiny. Přestože zde nedošlo ke snížení bezpečnostních hrozeb, oba státy se vydaly cestou bezjaderné spolupráce, a to zejména kvůli vnitřním faktorům. V rámci těchto států vznikla koalice aktérů (banky, exportní společnosti, měnové agentury), které tlačily režim k liberalizaci, internacionalizaci trhů a upuštění od ekonomicky nákladných projektů v oblasti obrany a energetiky (Sagan 1997: 71).

Pro úspěšnou aplikaci modelu domácí politiky je tedy nutné se věnovat zejména dvěma prvkům: za prvé identifikovat skupiny, které mohou mít zájem na získání jaderných

zbrání a zaměřit se na přínos, který by daná skupina mohla získat. Jinými slovy, odpovědět na otázku, komu by nejvíce případný jaderný test prospěl. Za druhé je nutné nalézt koalici těchto skupin, přičemž může existovat i koalice jiných aktérů s opačným zájmem.

Vnitropolitický rámec

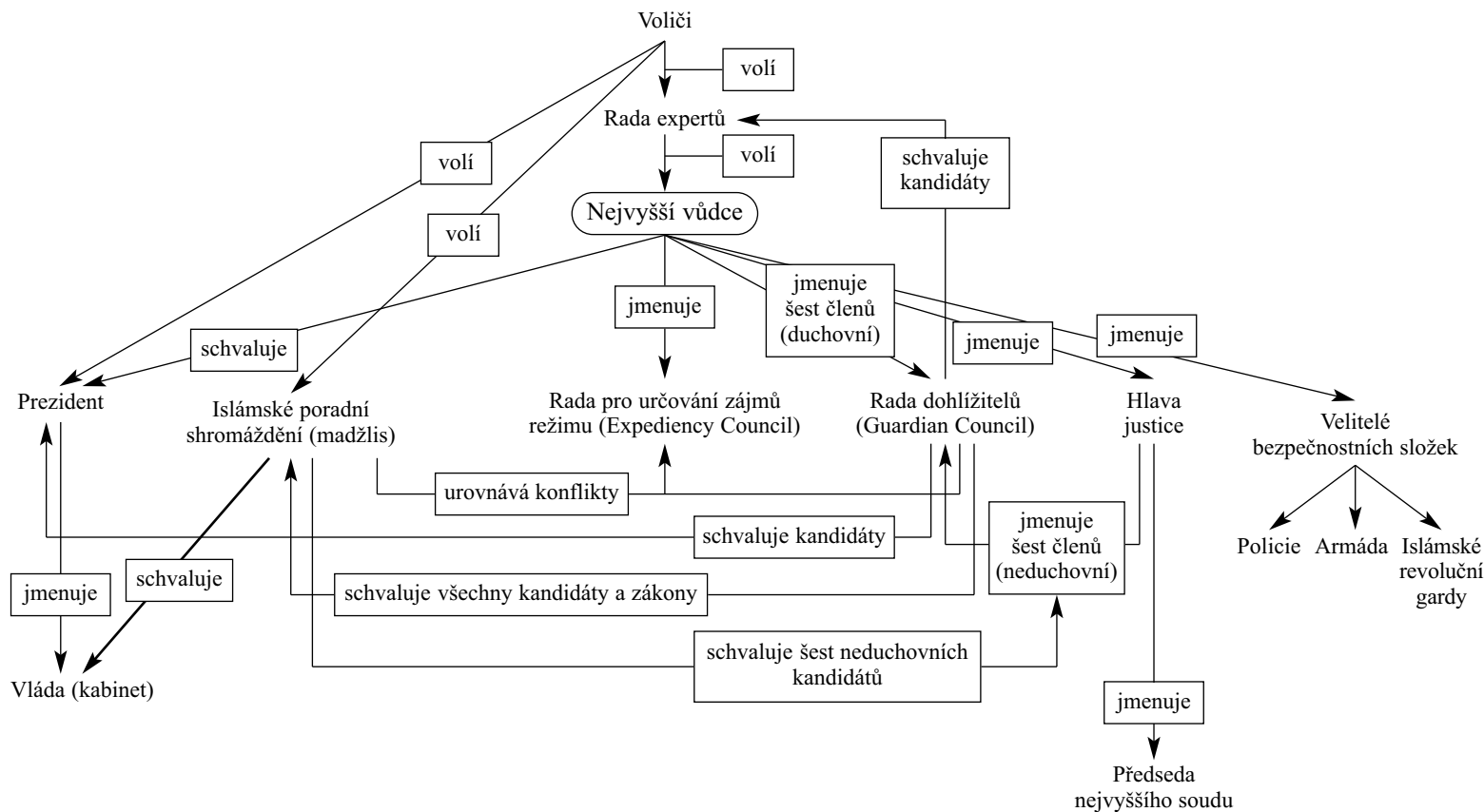
Formální hlavou Íránské islámské republiky je přímo volený prezident, kterým je v současnosti Hasan Rúhání. Ten v srpnu 2013 vystřídal ve funkci Mahmúda Ahmadínežáda. Prezident stojí v čele vlády a má právo jmenovat a odvolávat ministry (včetně ministra obrany), avšak není hlavou ozbrojených sil. Skutečnou výkonnou moc má nejvyšší duchovní vůdce, který je volen na doživotí Radou expertů. Od roku 1989 zastává funkci nejvyššího vůdce Sajjid Alí Chameneí. Kromě toho, že je nejvyšší vůdce hlavou ozbrojených sil, má i další významné pravomoci, a může dokonce i odvolat prezidenta. Bezpochyby je nejdůležitější osobou, která provádí strategická rozhodnutí. Jelikož má problematický jaderný program zahraniční dimenzi, která se svou povahou dotýká celého politického systému, nejdůležitější rozhodnutí činí právě nejvyšší vůdce. V tomto ohledu je zodpovědný i za jadernou diplomacii. Často se tak děje po konzultaci Nejvyšší rady národní bezpečnosti (Supreme National Security Council) nebo relevantních ministerstev (Kamrava 2007: 96). Významnou úlohu však má také Rada pro určování zájmů režimu, která sdružuje významné náboženské vůdce, bývalé ministry, vysoce postavené úředníky a významné osobnosti v oblasti tajných služeb. Snad nejviditelnější osobností Rady pro určování zájmů režimu je bývalý prezident (1989–1997) Akbar Hášemi Rafsandžání. Tato instituce poskytuje podněty nejvyššímu vůdci a poradnímu shromáždění (Uygur 2008: 2).

Zákonodárná moc přísluší jednokomorovému Islámskému poradnímu shromáždění (*Madžlis-e-šúra-je-islámi*), které je obdobně jako prezident voleno přímo obyvatelstvem. Boj o přízeň voličů v parlamentu probíhá zejména mezi dvěma hlavními frakcemi (konzervativci a reformisté), které tvoří různé politické strany. Strany konzervativní frakce v posledních volbách v roce 2012 získaly 63,8 % hlasů, kdežto reformisté 25,9 %. V rámci těchto frakcí pak často probíhají konkurenční boje. Například v konzervativním křídle bylo možné rozlišit populistický proud blízký Ahmadínežádovi a na druhé straně proud podporující duchovní a zejména politiku nejvyššího vůdce. Těmto konzervativcům se v novém volebním období nepodařilo obnovit většinu v parlamentu, a přestože populistický konzervativní proud získal více křesel, celkově je oslaben kvůli velkému počtu nezávislých poslanců, kteří se nově dostali do parlamentu. Pozice nezávislých poslanců je nyní pro zajištění většiny klíčová (Stratfor analysis 2012). Lidé kromě *madžlisu* a prezidenta volí také již zmíněnou Radu expertů. Nad všemi kandidáty dohlíží dvanáctičlenná Rada dohlížitelů, z nichž šest je jmenováno nejvyšším vůdcem a šest *madžlisem*. Rada dohlížitelů může vetovat případné kandidáty (čehož hojně využívá) na post prezidenta nebo do parlamentu. Kromě toho pečlivě vybírá kandidáty Rady expertů, kteří jsou přímo voleni lidem (Jafarzadeh 2007: 25). Schéma č. 1 přibližuje ústavní rozdělení pravomocí jednotlivých aktérů v systému.

Tím výčet organizací zdaleka nekončí, jelikož v Íránu působí celá řada jiných organizací, které dohlížejí na islámské zřízení nebo jsou relevantní v rámci jaderného programu (Revoluční gardy, tajné služby, ministerstva apod.). Podle Judith S. Yapheové a Charlese D. Lutese (2005), kteří provedli rozhovor s několika íránskými profesory, neexistuje jednotný výklad toho, kdo má v rámci institucionálního nastavení nejvyšší vliv. Podle Yapheové a Lutese tyto akademici nejčastěji popisují systém jako reaktivní a chaotický, rozhodnutí o otázkách národní bezpečnosti jsou prováděna živelně v reakci na danou událost. Jiní zase vyzdvihují roli nejvyššího vůdce a bezpečnostní politiku determinovanou postojem Revolučních gard. Yapheová a Lutes zmiňují také alternativní názor, že jde o systém, kde vláda nekontroluje instituce. Zahraniční politiku tak určuje především nejvyšší vůdce, který nespolehá na vládní ministerstva a využívá své vlastní struktury a tajné služby.

Schéma č. 1
Rozdělení ústavních pravomocí v Íránu

Tento systém tak mnozí přirovnávají k „organizovanému chaosu“ (Yaphe – Lutes 2 005: 4). Například Daly (2012) charakterizuje íránský režim jako režim „s byzantskou politickou strukturou“ v tom smyslu, že duchovenstvo prostřednictvím bezpečnostních složek státu a armády má absolutní kontrolu nad všemi politickými rozhodnutími i nad politickým establishmentem (Daly 2012: 4).

Stálý souboj frakcí o pozici v systému a velké množství mocenských center znesnadňují čitelnost režimu a jeho vnitřních i vnějších politik (Kamrava 2007: 84). Jinými slovy, při provádění politiky je nutné brát ohled na jiná mocenská centra a souboj různých frakcí. Pokud tak například dojde na mezinárodní půdě k přijetí závazků vyžadujících implementaci, musí toto rozhodnutí projít systémem a jeho implementace může být oslabena, jelikož orgán zodpovědný za implementaci může být kontrolován skupinou, která se s daným závazkem netotožňuje. Režim tak vysílá „smíšené signály“, které ztěžují čitelnost zájmů režimu.

Přestože v rámci mocenských struktur dominují konzervativní proudy, nejvyšší vůdce nemá nad výběrem kandidátů absolutní kontrolu, jak dokazuje zvolení Chátamího prezidentem v letech 1997 až 2001. Vůdce je také limitován častým urovnáváním sporů mezi jednotlivými frakcemi, které v systému bojují o moc. Tato mocenská politika se v minulosti stala příčinou neshod mezi prezidentem a nejvyšším vůdcem, jak například dokazuje spor s Ahmadínežádem během jeho druhého volebního období (Stratfor Geopolitical Diary 2013).

V následujícím textu se pokusíme o rozbor postojů jednotlivých aktérů. Nejprve představíme hlavní politické proudy a následně identifikujeme klíčové osobnosti, které se vyslovují pro pokračování jaderného programu. Také se zaměříme na jejich politické a materiální motivace, případně se pokusíme identifikovat aktéry koalice, která pokračování jaderného programu podporuje.

Jak už jsme zmínili, v íránské politice jsou na první pohled patrné dva proudy, které můžeme (přes značnou heterogenitu) pojmenovat jako konzervativní a reformní. Konzervativní proud zcela dominuje zahraničněpolitické a bezpečnostní oblasti, jelikož má podporu nejvyššího vůdce, je dominantním proudem v armádě i Revolučních gardách. Konzervativci ovládají také tajné a bezpečnostní služby, spravedlnost a tisk (Yaphe – Lutes 2005: 5). Představitelé konzervativního proudu nemají jednotný postoj k otázkám jaderného programu, a mnoho klíčových představitelů dokonce často vyslovuje protichůdná prohlášení. Postoje nabývají různých podob od umírněných názorů až po názory zastánců tvrdé linie (*hard-liners*). Například bývalý ministr zahraničních věcí Kamál Charází nebo íránský velvyslanec v OSN a současný ministr zahraničních věcí Muhammad Džavád Zaríf zdůrazňují negativní roli zbraní hromadného ničení a připomínají, že Írán byl v minulosti jejich obětí. Jaderné zbraně jsou pro ně příčinou nestability a rozhovory s EU berou jako nástroj, který má zabránit vzniku mezinárodního konsensu proti Íránu (Tamtéž: 7). Na druhé straně můžeme hovořit o zastáncích tvrdé linie, kteří považují jaderné zbraně za nezbytné pro zajištění nezávislosti Íránu a jeho bezpečnosti. Kontinuálně zmiňují nepřátelské záměry USA a Izraele a vyzdvihují jaderné zbraně pro jejich schopnost zlepšit status země i zlepšit její vyjednávací možnosti. Často pak přistupují ke kritice diplomatických jednání, jelikož z jejich pohledu íránské představitelé zbytečně prozrazují tajné informace, a tím podkopávají referenční schopnost Íránu. Například bývalý prezidentský kandidát Alí Larídžání kritizoval, že bylo pozastaveno obohacování uranu, jako „*výměnu perly za bonbon*“. Mezi tyto zastánce tvrdé linie můžeme zařadit také bývalého ministra obrany Šamchaniho, velitele Revolučních gard Safáviho nebo jeho předchůdce Mohse na Rezádže (Tamtéž). Řada klíčových představitelů režimu se pohybuje někde mezi těmito dvěma póly, přičemž se často opírají o podporu zastánců tvrdé linie (Sajjíd Alí Chamenei nebo Ahmadínežád). Z jejich úst často zaznívá, že jaderné zbraně jsou proti principům islámu, avšak Írán má právo na jadernou technologii, která je mu neprávem odírána (Tamtéž).

Reformní blok je poměrně slabý, zvláště po odchodu Muhammada Chátamího z postu prezidenta v roce 2005. Reformisté se převážně zasazovali o mezinárodní jednání a pozastavení obohacování uranu. Tento přístup jim konzervativci vyčítali jako zradu národních zájmů. Kritiku iránského jaderného programu nebylo možné slyšet, jelikož iránská média jsou pod státní kontrolou a akademická obec žije ve strachu. Pokud tedy slabá kritika zazní, pak většinou z reformistických novin (Uygur 2008: 3). Kritika však nesměruje k podstatě programu (zda v něm pokračovat či nikoliv), jako spíše k jeho zahraniční dimenzi a otázkám mezinárodní spolupráce. Tedy způsobu, jak se o iránském jaderném programu komunikuje navenek. Reformisté se tak snaží nastavit „lepší tvář“ iránského jaderného programu. Podstata jaderného programu tedy nehraje ve vnitropolitickém boji důležitější roli, například v průběhu prezidentských voleb v roce 2009 nebyla z reformistických pozic vůbec kritizována (Sherrill 2012: 41).

Mnoho reformistů, mezi nimi například Muhammad Chátamí nebo Gholám Rezá Áqázádeh, který nahradil v roce 1997 na postu ředitele iránské Organizace pro atomovou energii Rezu Amrolláhiho, mají k jaderným zbraním negativní vztah.³ V minulosti kritizovali zahraniční politiku, která z Islámské republiky dělá nedůvěryhodnou entitu v očích mezinárodního společenství a v konečném důsledku ji vystavuje hrozbě útoku ze strany těch, kteří nejsou ochotni se s jejím jaderným programem smířit. Například Áqázádeh se několikrát explicitně vyjádřil, že „*mír a stabilita nemohou být dosaženy prostřednictvím jaderných zbraní*“ (citováno dle Mayer 2004: 51).

Rozdělení na konzervativce a reformisty je v jistém ohledu poněkud zjednodušující vzhledem k heterogenitě obou proudů.⁴ Z tohoto důvodu se často hovoří také o technokratických, respektive pragmatických, podporujících Rafsandžáního. Technokraté jsou také převážně konzervativní, avšak na rozdíl od konzervativců podporujících Chameneího jsou méně ideologičtí (Rafsandžání sám o sobě hovoří jako o „islamistickém reformátorovi“). Zatímco konzervativci stojící za Chameneím věří v koncept *valayat-e faghieh*, jakési osobní oddanosti Chameneímu, pragmatici upřednostňují méně ideologickou zahraniční politiku a zaměřují se na zlepšení pozice Íránu a jeho ekonomiky v globalizujícím se světě (Nader 2013: 12).

Jak již bylo řečeno výše, v celém systému má nejvýznamnější pozici nejvyšší vůdce. Ajatolláh Chameneí mnohokrát vyjádřil svůj postoj k případnému zisku jaderných zbraní. V poslední době můžeme často slyšet jeho vyjádření odmítající nařčení z usilování Íránu o jaderné zbraně. Naopak, Írán dle jeho slov věří, že jaderné zbraně musí být eliminovány, a přeje si vytvoření bezjaderné zóny na Blízkém východě (Khamenei 2013). Chameneí v tomto ohledu zmiňuje především náboženské a humanistické argumenty. Ty se také staly základem *fatwy* vyhlášené v srpnu 2005, která prohlásila produkci, skladování a užití jaderných zbraní jako aktivity islámem zakázané. Přestože povaha (a někdy i sama existence) *fatwy* bývala zpochybňována (například Tabatabai 2013), její obsah odrážel dlouhodobé postoje Chameneího. Aby Chameneí předešel pochybám, *fatwu* znovu vyhlásil 17. dubna 2010. Nejvyšší vůdce tedy navenek vystupuje proti jaderným zbraním, avšak hájí iránské právo na mírové využití jaderného programu. Jeho neústupnost v záležitostech týkajících se jaderného programu je zřejmě motivována regionální zkušeností a obecnou nedůvěrou vůči USA. V novoročním projevu v březnu 2011 Chameneí uvedl příklad Libye a Iráku, kde oba vůdci zpřístupnili svá jaderná zařízení mezinárodnímu dohledu, a přesto se útoku USA nevyhnuli. Chameneí se domnívá, že pokud by i Írán zpřístupnil svá zařízení, pravděpodobně by si USA našly jinou záminku (například podporu terorismu), proč uvalit na Írán sankce. Zároveň dodává, že pokud by Írán chtěl jaderné zbraně vytvořit, nikdo by jej nedokázal zastavit, jak to již v minulosti dokázala Indie, Pákistán nebo Severní Korea (Ganji 2013). Vystává otázka, proč by právě Chameneí měl mít zájem na zisku jaderných zbraní, přestože se proti nim soustavně vyhraňuje.

Pro tvrdé jádro tradicionalistů sdružených kolem ajatolláha Chameneího, hlavy Rady strážců a tím i nejvyšší autority v zemi, představuje případné vlastnictví jaderných zbraní

prostředek ochrany *statu quo* tvrdého jádra. V jistém ohledu by mohly jaderné zbraně sloužit dokonce jako prostředek posílení tohoto stavu i mocenské pozice stávajícího režimu ve společnosti. Konečným získáním jaderných zbraní a naplněním svých mesianistických ambicí by mohl režim prakticky ilustrovat svou schopnost i navzdory nepřízni „nepřátel“ Íránu a režimu chránit zájmy státu a jeho obyvatel (Hen-Tov 2007: 169). Na druhou stranu postoj Chameneiho je ve světě dobře znám a případný zisk jaderných zbraní by byl popřením všeho, co Chamenei dosud řekl. Případně jaderné vyzbrojení je tedy proti rétorice nejvyššího vůdce, a vůdcovu autoritu by naopak spíše podkopalo než ji upevnilo.

Pravděpodobně druhým nevlivnějším mužem je současný prezident Hasan Rúhání, který začal zastávat vlivné pozice již v roce 1989. Z šéfa íránského Centra pro strategická studia se stal členem Nejvyšší bezpečnostní rady a v devadesátých letech působil jako člen Rady pro určování zájmů režimu a také jako člen Rady expertů. Rúhání má poměrně blízko k Rafsandžánímu. Když byl Rafsandžání prezidentem, začala se vyvíjet Rúháního slibná kariéra v Nejvyšší bezpečnostní radě. Rúhání tedy mohl prakticky ovlivňovat vyjednávání o íránském jaderném programu a po nástupu Chátamího do úřadu prezidenta sám tato jednání v letech 2003 až 2005 vedl (Stratfor Analysis 2013). Tehdy rozhovory probíhaly pouze mezi Íránem a EU, jelikož Bushova administrativa neměla zájem s Íránem jednat. Rúhání nezískal důvěru, neboť se prý pouze snažil vyjednáváním získat čas, který Írán mohl využít pro pokrok v rámci jaderného programu, což také údajně sám prohlásil v roce 2004 (Crowley – Newton-Small 2013).⁵ Z postu tajemníka Nejvyšší bezpečnostní rady rezignoval, když do funkce prezidenta nastoupil Ahmadínežád, který byl mnohými díky své radikální rétorice označován za aktéra z odchylného politického proudu „*enherafi*“ (Nader 2013: 11–12). Ahmadínežádova politika vyvolala řadu tenzí mezi Íránem a Západem, které má Rúhání nyní možnost napravit. Na rozdíl od Ahmadínežáda je Rúhání pragmatik, který přitahuje umírněné a reformní voliče (Stratfor Analysis 2013). Nemůžeme však čekat, že dojde k zásadnímu obratu v jaderné politice Íránu. Obdobně jako nejvyšší vůdce, Rúhání zdůrazňuje právo Íránu na jaderný program pro mírové účely. Rúhání disponuje vlivem ve smyslu schopnosti administrovat byrokratický aparát a určovat ekonomickou agendu. Nemá však autoritu na to, aby mohl ovlivnit podstatu politiky týkající se jaderného programu. Toto rozhodnutí přísluší pouze Chameneiému samému (Nader 2013: 4–5).

Dalším významným aktérem v oblasti jaderného programu je Akbar Hášemi Rafsandžání. Obdobně jako předchozí politici, i on zastával řadu významných funkcí: mimo jiné byl v letech 1989–1997 prezidentem Íránu, předtím devět let předsedou *madžlisu* nebo také v letech 2007–2011 předsedou Rady expertů. Během svého aktivního politického života oscilloval mezi pragmatickými konzervativci a reformisty. Rafsandžání často bývá uváděn jako hlasitý zastánce jaderného programu, dokonce jsou často zmiňována jeho slova o jaderném vyzbrojení: „*Měli bychom se plně vybavit jak ofenzivními, tak defenzivními chemickými, bakteriologickými a radiologickými zbraněmi. Od nynížka musíme využít každou příležitost, abychom toho dosáhli*“ (Feldman 1997: 137). Je však nutno podotknout, že tento postoj zmínil v době, kdy byl Írán ve válečném konfliktu s Irákem. Tento názor je dnes již daleko od jeho současných názorů, v rámci nichž (obdobně jako v případě nejvyššího vůdce) souhlasí s vytvořením bezjaderné zóny. Stejně tak Rafsandžání popírá obvinění, že Írán usiluje o jaderné zbraně, a zdůrazňuje, že užití jaderných zbraní je proti principům islámu (Iran Daily Brief 2013). Nedávno Rafsandžání jaderné zbraně odsoudil a popřel, že by se Írán pokoušel o jejich vyvinutí: „*Jaderné zbraně ztratily svou schopnost odstrašovacího prostředku a jejich použití jakýmkoli národem by mělo za následek nezvratné škody na budoucích generacích*“ (PressTV 2012). Zároveň však neopomněl zdůraznit, že každý národ, i Islámská republika, má právo využívat jadernou energii pro mírové účely v rámci budování důvěry, míru a prosperity.

V současnosti se však Rafsandžání nachází pravděpodobně v horším postavení než jeho politický spojenec Rúhání kvůli sporům s nejvyšším vůdcem. Rafsandžáního vyloučení

jako kandidáta z prezidentských voleb bylo údajně mimo jiné⁶ projevem Chameneího nezájmu o jeho koncepci jaderného programu a úzké vazby na Revoluční gardy. Přestože dohody v rámci jaderného programu by musel schválit Chameneí, Rafsandžání by se snažil o širší konsenzus a rozšířil by okruh lidí, kteří rozhodují, stejně tak jako odpovědnost (a tedy i zisky z případného úspěchu) na více lidí. Chameneí se jednoduše obával, že Rafsandžání by mohl převzít v jaderném programu iniciativu, a proto se jej snažil politicky odstranit. Rafsandžání, který varoval před „*jaderným dobrodružstvím*“ (Kamrava 2007: 94), neměl v otázce jaderného programu dobré vztahy ani s bývalým prezidentem Ahmadínežadem, kterého pro jeho politiku kritizoval. Ahmadínežád naopak kritiky své jaderné politiky označil jako „*zrádce*“ (BBC News 2007).

Mezi iránskými elitami kladně vystupuje vůči jaderným zbraním například Rahim Sa-fávi, současný poradce nejvyššího vůdce ve vojenských otázkách, nebo bývalý ministr obrany Šamchani. Sa-fávi se jako zastánce tvrdé linie profiloval v prostředí Revolučních gard, kde zastával nejvyšší posty. Jeho velice kladný vztah k jaderným zbraním tedy není překvapivý.⁷ Už v devadesátých letech si elitní Revoluční gardy zajistily dohled nad oblastmi, které jsou jádrem národní bezpečnosti: program vývoje balistických raket (který z vojenského hlediska bez jaderných hlavic nemá podstatnější význam), program asymetrického válečnictví a v neposlední řadě byl pod jejich kontrolu převeden dohled nad jaderným průmyslem, který se stal součástí prestiže Revolučních gard a nástrojem veřejné mobilizace (Hen-Tow – Gonzalez 2011: 48). Například Sverre Lodgaard (2011), který vychází z teorie organizace, předpokládá, že každá velká organizace se snaží o prosazování svého vlivu a posílení svého statusu. Po zvolení Ahmadínežáda za prezidenta došlo ke jmenování členů Revolučních gard na vysoké vládní posty, což zvýšilo jejich vliv uvnitř státu. Lodgaard poukazuje na to, že čím více se bude jaderný program rozvíjet, tím více poroste moc Revolučních gard (Lodgaard 2011: 141). Rozvoj jaderného programu je tedy přímo v jejich mocenském zájmu. Podle Elliota Hen-Tova a Nathana Gonzaleze (2011) moc Revolučních gard skutečně narůstá. Revoluční gardy díky svému spojení s konzervativními duchovními mohly přímo ovlivňovat volby. Kromě toho roste jejich ekonomický význam: zatímco na počátku devadesátých let gardy kontrolovaly hospodářství odpovídající cca 5 % HDP, v současnosti je to okolo 25 až 35 % (Tamtéž: 51–52). Iránské Revoluční gardy jsou tedy nezanedbatelným politickým a ekonomickým aktérem, úzce spojeným s jaderným programem.

Ani pozice bývalého ministra obrany Šamchaniho, nynějšího tajemníka iránské Nejvyšší rady národní bezpečnosti (který se také profiloval v prostředí Revolučních gard a sloužil jako admirál), není překvapující. Armáda údajně zaměstnává přes čtyři stovky expertů, kteří pod krycí identitou univerzitních profesorů pracují ve vojenských zařízeních na jaderném výzkumu. Zatímco tedy Organizace pro atomovou energii (AEOI) poskytuje jadernému programu fasádu legality a zdání civilní kontroly, program probíhá mimo civilní kontrolu pod dohledem Revolučních gard (Jafarzadeh 2007: 126). Organizace pro atomovou energii byla v minulosti nařčena, že zkresluje data a vytváří pro členy *madžlisu* a jiné vysoce postavené představitele falešné zprávy a expertní studie o jaderném programu. Tato data jsou záměrně upravena tak, aby hovořila ve prospěch tohoto programu (Ganji 2005: 11).

Mezi Revolučními gardami a vědci můžeme nalézt určité propojení. Například mnoho kolegů Mohsena Fachrizadeha (který je mimo jiné médií přirovnáván k iránskému Robertu Oppenheimerovi a po dlouhá léta jako vysoce postavený důstojník Revolučních gard řídil iránský jaderný program) postoupilo na vysoká místa v rámci administrativy. Mezi nimi je i ředitel iránské Organizace pro jadernou energii Ferejdún Abbási-Dávání, který v současnosti vykonává funkci iránského viceprezidenta (Solomon 2012). Tito elitní vědci se pak právě díky svým schopnostem a politickými konexím stávají terčem atentátů, které jsou bezesporu prováděny za účelem zpomalení iránského jaderného programu (Mehdi 2012). Pokud tedy v iránském případě existuje koalice, kterou ve své teorii popisuje

Sagan, výše popsané propojení vědců a revolučních gard, usilujících o vstup do nejvyšších pater politiky, se jí přibližuje. V Íránu, který má velice dobře kapitalizovaný petrochemický průmysl,⁸ je tedy možné nalézt velmi silně angažovaná armády v oblasti jaderné energetiky.

Vyhodnocení modelu vnitřní politiky

Model vnitřní politiky si kladl za cíl identifikovat aktéry, kteří mohou mít z jaderného vyzbrojení zisk. Hodnotíme-li přístup k jadernému programu, nemůžeme mezi reformisty a konzervativci pozorovat zásadní rozdíly. Pokud existuje rozdílný přístup, zpravidla se týká toho, jakým způsobem o jaderném programu komunikují navenek. Co se týče hlavních politických aktérů, i zde jsou případné motivace nejasné. V úvahu tak připadá pouze obecná výhoda, a to že provedení úspěšného jaderného testu dočasně zvýší politickou podporu elitám, které se na jeho uskutečnění podílely.

Jisté tenze bylo možné pozorovat mezi reformisty a Ahmadínezádem, který si díky své radikální rétorice získával pozornost světových médií i vůdců. Po zvolení nového prezidenta tedy ve vysokých patrech iránské politiky znovu převažuje názor, že Írán má právo na mírové využití jaderného programu a že použití jaderných zbraní je proti principům islámu. Bez ohledu na post prezidenta je role nejvyššího vůdce klíčová, přestože není absolutní. Jeho reálná moc je limitována bojem jednotlivých frakcí o postavení v systému a roztržitostí politických center moci. Nepřehlednost struktur tak často vede k vysílání rozporných informací, které podkopávají důvěru v režim.

Drtivá většina politických aktérů (včetně nejvyššího vůdce) tedy hájí právo Íránu na jaderný program pro mírové účely. Pokud v tomto systému zaznívají hlasy volající po jaderném vyzbrojení, vycházejí z úst lidí, kteří jsou úzce spojeni s Revolučními gardami. Vzniká tak tlak na nejvyšší představitele režimu, kteří mu zatím, alespoň podle zvolené rétoriky, dokážou odolávat. Tato situace se může změnit spolu s tím, jak postupně bude narůstat role Revolučních gard v ekonomice a politickém systému.

NORMATIVNÍ MODEL

Podle třetího modelu představeného Saganem plní jaderné zbraně důležitou symbolickou funkci, když tvoří a reflektují státní identitu. Chování státu tak není ovlivňováno „chladnými“ kalkulacemi vůdců, ale spíše hluboko zakořeněnými normami a sdílenými přesvědčeními o tom, co je a není legitimní v mezinárodních vztazích (Sagan 1997: 73). Sagan zmiňuje vliv norem ve dvou odlišných směrech: zatímco Francii dodaly jaderné zbraně znovu hrdost po politických nezdarech (okupací Německem a vichistickou kolaborací počínaje přes nezdary během suezské nebo alžírské krize až po neúspěchy v Indonésii), na Ukrajinu působily opačně a dopomohly odzbrojení (Sagan 1997: 77–80). To je způsobeno změnou vnímání jaderných zbraní: zatímco v šedesátých letech byly vnímány jako prostředek vyspělosti státu, v devadesátých letech jako symbol nelegitimity a nezodpovědnosti (Sagan 1997: 76). Ukrajina tak zvolila následování mezinárodní prestiže a vyhnula se zařazení na seznam „darebáckých států“ (*rogue states*).

Sagan v tomhle ohledu zdůrazňuje důležitost rolí, zvyků, rituálů nebo mýtů a poukazuje na to, že jednotlivci i organizace mají své zájmy. Tito aktéři tak hrají své sociální role, jejichž náplň vychází ze sociálního prostředí, které se mění. Zároveň toto prostředí určité struktury a chování legitimizuje jako racionální, nebo naopak může jiné chování odsuzovat jako iracionální a primitivní (Tamtéž: 74). Jaderné zbraně tak v určitém kontextu mohou být vnímány jako přiměřený prvek a jejich vytvoření jako projev moderního chování (Tamtéž: 75).

Historická zkušenost má z normativního hlediska nepochybně vliv na proliferační rozhodnutí státu. Zatímco některé státy považovaly zisk jaderné zbraně za nezbytnou podmínku svého přežití (například Sovětský svaz ve druhé polovině čtyřicátých let), jiné se ocitly na úplně opačné straně pomyslné škály a ostře proti jaderným zbraním vystupovaly

(kuříkladu Japonsko). Někteří autoři v souvislosti s Japonskem hovoří o „jaderné alergii“ jako metafoře vztahující se k japonské politice vůči jaderným zbraním (Griffiths – Asakura 1993). V každém případě u státu konfrontovaného s problematikou jaderných zbraní lze nalézt určitou událost (popřípadě sled událostí), která předcházela volbě přístupu státu k otázkám jaderného vyzbrojení. V případě Sovětského svazu to byl americký jaderný monopol, v případě Japonska svržení bomb na Hirošimu a Nagasaki. Sagan zmiňuje příklad Francie, která se po suezské krizi dostala do mezinárodní izolace, což přispělo k jejímu odhodlání opatřit si jaderné zbraně, které jí měly zajistit, že i v budoucnu zůstane důležitou zemí (Sagan 1997: 77–78).

I případ Íránu lze zasadit do kontextu působení norem, a to oběma směry: ve směru podporujícím jaderné vyzbrojení a ve směru působení proti jadernému vyzbrojení. Oběma směry se věnuje analýza v další podkapitole. Pro úspěšnou aplikaci modelu je tak nutné vzít v potaz mezinárodní postavení Íránu a z normativního hlediska identifikovat přínosy a zápory případného jaderného vyzbrojení. Důraz by měl být přitom kladen na několik dílčích prvků, a to zejména na historickou zkušenost Íránu, jeho postavení v mezinárodním systému a jeho identitu, jeho velmocenské ambice. Tyto tři roviny tedy budeme zkoumat.

Působení norem v případě Íránu

Přestože události, které mohly ovlivnit proliferační rozhodnutí, je potřeba hledat v nedávných dějinách Íránu, zdroje normativního působení lze vyzorovat také hluboko v minulosti. V případě Íránu by mohly jaderné zbraně sehrát podobnou roli, jak tomu bylo v případě Indie. Hindská civilizace (obdobně jako perská) byla ambiciózním projektem, který skončil několika staletími útlaku pod nadvládou technologicky vyspělejších muslimů. V 17. století nadvládu muslimů vystřídala koloniální Británie a historie se opakovala. Vyspělejší technologie umožnila převzít vládu nad územím Britům (Bajpai 2004: 310). Z tohoto pohledu se jaderné zbraně staly pro Indii symbolem neporazitelnosti, modernity a technické vyspělosti, která v minulosti byla příčinou cizí nadvlády. Podobně je tomu i v případě jiných zemí, kde jsou jaderné zbraně symbolem moci a technologické vyspělosti. I pro Írán by tak případné jaderné vyzbrojení znamenalo symbolický návrat ke statusu velmoci. Ve prospěch proliferace zde negativně působí příklad jaderného Pákistánu, který je „mladým“, nestabilním státem, kdežto Írán představuje starodávnou civilizaci, avšak bez vlastnictví jaderných zbraní. I proto se teheránský režim snaží přesvědčit mezinárodní komunitu o změně přístupu a vydobytí uznání (Lodgaard 2011: 139).

Událostí z nedávné historie, která dala bezprostřední impuls k proliferačnímu rozhodnutí, může být již zmíněná irácko-iránská válka. Ponecháme-li stranou bezpečnostní dimenzi této události (která je popsána v první kapitole), lze nalézt i její normativní rozměr. V probíhající válce s Íránem začal od roku 1982 Saddám Husajn používat na bojištích proti iránským vojákům chemické zbraně. Írán tuto taktiku neopětoval, jelikož v této době chemickými zbraněmi nedisponoval a ajatolláh Chomejní kritizoval jejich používání jako porušení principů Koránu.⁹ Nevíme, zda jeho kritika byla účelová, či nikoliv. Od roku 1984 začali iránské vojáky používat chemické zbraně získané od Iráčanů, přičemž je těžké říci, zda se tak dělo s vědomím politických elit (Hashmi 2004: 332). Poté co v roce 1984 vstoupila válka do nové fáze „války o města“, narůstal počet mrtvých civilistů. To mohlo vést k oslabení morálních zásad na straně Íránu, jelikož zabíjení civilistů znamenalo porušení jednoho ze základních principů *Ius in bello*. Oficiální změna postoje na nejvyšších místech přišla o tři roky později, kdy Chomejní pod nátlakem Revolučních gard a mladších duchovních (tedy dimenze vnitřní politiky) schválil použití chemických zbraní proti Iráku. Od roku 1987 Írán vyráběl své vlastní chemické zbraně (Hashmi 2004: 332).

Rozhodnutí o používání chemických zbraní tak mohlo svědčit o akceptování nekonvenčních zbraní jako způsobu boje a prostředku legitimní obrany. Stejně tak mohlo dojít k akceptování jaderných zbraní, jelikož rozhodnutí Amrolláhiho komise o obnově jaderného

programu přichází jednak v době války s Irákem, jednak v době, kdy iránské vojáky začali používat chemické zbraně na bojištích. Podle CIA právě chemické zbraně nakonec přiměly představitele Íránu, aby usedli za vyjednávací stůl v roce 1988 (Sagan 2004: 87).

Na tomto příkladu je vidět, že morální principy jsou dodržovány pouze do té doby, dokud cena za jejich dodržování není příliš vysoká. Tuto myšlenku nejlépe formuloval v roce 1984 předseda parlamentu Rafsandžání: „*Pokud jde o chemické, bakteriologické a radiologické zbraně, válka jasně ukázala, že tyto zbraně jsou rozhodující. Také bylo zřejmé, že morální nauka světa není příliš efektivní, když válka vstoupí do vážné fáze a svět nerespektuje své vlastní rezoluce a zavírá oči před porušováním a agresemi páchanými na bojišti ... Měli bychom se plně vybavit jak ofenzivními, tak defenzivními chemickými, bakteriologickými a radiologickými zbraněmi*“ (Sokolski 1994). Zkušenost z irácko-iránské války nám tedy ukazuje, že se vnímání jaderného programu i jeho účelu mohlo změnit.

Druhou rovinou je dlouhodobá nespokojenost Íránu se svým postavením v rámci mezinárodního systému, jak dokládá například poslední vystoupení Mahmúda Ahmadínežáda na Valném shromáždění OSN v roce 2012 (Ahmadinejad 2012), které může sloužit jako názorná ilustrace. Nejprve prezident uvedl Írán jako „*zemi slávy a krásy, zemi znalostí, kultury, vědomostí a morálky, kolébku filozofie a mysticismu, zemi soucítu a světla, zemi vědců, akademiků a filozofů...*“ (GA 2012). Následně Ahmadínežád kritizoval unilateralismus, aplikaci dvojích standardů, války, nestabilitu a okupování pro zajištění ekonomických zájmů. Zmínil se také o „*pokračující hrozbě necivilizovaných sionistů*“ a stínu nedůvěry v mezinárodních vztazích jako důsledku absence spravedlivé autority, která by řešila světové konflikty. Jednoduše řečeno, současný svět je z pohledu Íránu diskriminační a založený na nespravedlnosti (Tamtéž). Obdobně v Íránu média ochotně šíří myšlenky, že zatímco ostatní státy sdílejí výhody jaderné energie, Íránu je toto právo odepřeno (Uygun 2008: 3). Tento argument je prezentován i na mezinárodní půdě.¹⁰

Írán tedy není spokojen s mezinárodním uspořádáním a jadernou technologií bere jako zdroj prestiže. Její odepírání se stává důkazem uplatňování „dvojích standardů“. Obdobně vnímá i klíčový dokument mezinárodního práva – Smlouvu o nešíření jaderných zbraní, která je v jeho pojetí diskriminační. Avšak ani z pohledu Íránu není kritika zcela namístě. Členské státy v NPT svým podpisem stvrdily, že sdílejí společnou představu o nešíření jaderných zbraní. Na podzim roku 2002 však byla objevena dvě jaderná zařízení v Natanzu a Araku, což bylo následně považováno za porušení závazků Íránu vůči Mezinárodní agentuře pro atomovou energii (*International Atomic Energy Agency – IAEA*). Írán sice brzy nato podepsal dodatečný protokol umožňující inspekce, avšak v roce 2005 začal znovu obohacovat uran. Jeho nespolečná byla na podzim 2005 vyhodnocena jako porušení závazků NPT a stala se tématem jednání Rady bezpečnosti OSN, která přijala rezoluci 1737, uvalující sankce (Suleman 2008: 236–238). Následovala řada dalších rezolucí – 1747 (2007), 1803 (2008), 1835 (2008), 1929 (2010) – uvrhujících Írán do hlubší izolace. Během mezinárodních jednání se Írán ohrazoval IV. článkem NPT a akcentoval své právo na mírové využití jaderné technologie. Zároveň se hájil, že pokud porušil některé části NPT, tak pouze proto, že k tomu byl dotlačen (Suleman 2008: 236–238; Ganji 2005: 8). Důvěryhodnost jeho odhodlání řešit situaci nedodalo ani odhalení zařízení na obohacování uranu ve Fordú u města Kóm (IAEA 2009).

Írán se tak ocitl v mezinárodní izolaci a stal se předmětem sankcí, které jej ještě více utvrdily v nespravedlnosti mezinárodního systému. Podle Etel Solingenové je izolovaný, do sebe uzavřený režim, který prožívá ekonomickou stagnaci a je obklopen jaderně vyzbrojenými státy (Izrael, Indie, Pákistán), obzvláště náchylný k jadernému vyzbrojení (Solingen 2010: 46). Jak Solingenová, tak i někteří jiní autoři poukazují na spojitost s nacionalismem a na představu Íránu o svém velmocenském postavení (Tamtéž; Keddie – Richard 2003: 273).

Třetí normativní rovinou je tedy velmocenské postavení Íránu. Není pochyb o tom, že se Írán snaží být regionální mocností v oblasti Blízkého východu. V jeho blízkosti se nacházejí

dva státy, které jadernými zbraněmi disponují (Izrael a Pákistán), a dva, v případě kterých není možné vyloučit, že o jaderné vyzbrojení budou v budoucnosti usilovat (Saúdská Arábie, Turecko). Saúdská Arábie je navíc stát v mnohých ohledech vůči Íránu antagonisticky postavený (myšleno primárně prizmatem religiózní otázky, respektive sporů mezi šíity a sunnity), přičemž obě země usilují o vzájemné brzdění snah o získání postavení mocenského hegemona v regionu. Turecko se sice vůči Íránu otevřeně do tak velké míry nevyhraňuje, jeho mocenské ambice však nejsou o nic menší.

Ambice Íránu se netýkají pouze oblasti regionu. Prezident Ahmadínežád 28. dubna 2006, v den, kdy IAEA stanovila konečný termín pro zastavení obohacování uranu, prohlásil: „*Íránská islámská republika má kapacitu na to, se rychle stát světovou mocností*“ (citováno dle Jafarzadeh 2007: 197). Toho si všímá Jafarzadeh, který si pokládá otázku: Myslil Ahmadínežád při vyřčení této věty na civilní jaderný program, nebo měl na mysli jadernou zbraň? Jafarzadeh je přesvědčen, že měl na mysli bombu, protože jak by mohlo obohacování uranu učinit z Íránu velmoc (Tamtéž: 197)? Prizmatem normativního modelu může. Například kdyby se íránský režim smířil pouze s latentní jadernou kapacitou, kterou by dokázal použít ke zvýšení statusu země. Tato normativní úvaha má však své průniky jak do bezpečnostní dimenze (viz první kapitolu), tak i vnitropolitické dimenze (viz druhou kapitolu).

Velmocenský status s jaderným programem tedy úzce souvisí a může být elitami využit pro posílení mobilizace a podpory režimu (Lodgaard 2011: 139), což si íránské elity dobře uvědomují. Muhammad Rezá Bahonar, místopředseda parlamentu a blízký společník Ahmadínežáda, varoval Západ před stupňovaným tlakem na Írán: „*Obávejte se dne, kdy íránský národ vejde do ulic a demonstracemi se bude domáhat od vlády, aby vytvořila jadernou zbraň pro boj s hrozbami*“ (Haaretz 2006). Je otázka, zda je tento scénář reálný. Z obecného hlediska, jak uvádí Jay Newton-Small, lidé nevidí důvod, proč by Írán jaderné zbraně neměl vlastnit, když je má Izrael, Indie nebo Pákistán (Newton-Small 2012). Navíc je jaderný program zdrojem hrdosti obyvatel. Podle průzkumu veřejného mínění z roku 2008 dokonce 90 % Íránců vyjádřilo „*silný souhlas*“ (*strongly favored*) s tím, aby Írán měl kompletní jaderný cyklus, a 98 % obyvatel vnímalo jaderný program jako „*národní právo*“ (Gharib 2012). Na druhou stranu Íránci nepodporují vládní politiku obohacování uranu navzdory uvalení mezinárodních sankcí. Podle červencového průzkumu z loňského roku (2012) se 62 % dotázaných Íránců vyslovilo pro zastavení obohacování uranu výměnou za postupné zrušení mezinárodních sankcí. Pouze 18 % dotázaných se vyslovilo pro „*odpor proti unilaterálním sankcím za účelem prosazování jaderných práv*“ a přibližně stejné množství pro „*odvetná opatření ze strany Íránu a uzavření Hormuzské úžiny*“ (Iranian.com 2012).¹¹

Předpokládejme tedy, že je Írán státem, který vzhledem ke své historii potřebuje světu dokázat svůj velmocenský status a vyspělost. A to i navzdory tomu (a možná právě proto), že se nachází v nespravedlivém mezinárodním systému, kterému dominují USA, uplatňující dvojí standard. Jaderný program, ať již jde o jeho mírové, nebo vojenské využití, v tomto ohledu hraje důležitou roli, jelikož může zvýšit mezinárodně i vnitrostátně prestiž země.

Vyhodnocení normativního modelu

Normativní model v případě Íránu dokáže vysvětlit historické motivace pro získání jaderných zbraní. Ty vyniknou, pokud případ Íránu srovnáme s jinými státy v okolí. V případě nedávné historie můžeme (stejně jako u jiných států) nalézt nějakou událost, která mohla normativně změnit íránské přístupy k problematice zbraní hromadného ničení. Z normativního hlediska tak jediný přínos jaderného vyzbrojení spočívá ve zvýšení mezinárodní prestiže. Pokud znovu odkážeme na slova Ebrahíma Jazdího, Írán už by se nemusel považovat za „*rozvojovou zemi*“ a jaderné zbraně v tomto ohledu symbolizují modernitu a vyspělost státu, což by s sebou přinášelo také zvýšení efektivity prosazování

iránských národních zájmů v oblasti Blízkého východu a tím i zvýšení ceny prosazování národních zájmů USA, Izraele či evropských partnerů (Daly 2012). Tento argument však není úplně bezproblémový. Pokud by skutečně došlo k jadernému vyzbrojení, režim by se patrně ocitl v ještě hlubší mezinárodní izolaci a jeho mezinárodní prestiž by klesla. Naopak ke zvýšení prestiže by došlo, pokud by Írán získal latentní jadernou kapacitu, avšak rozhodl se nevyrobiť jaderné zbraně.

Sagan však normativní model staví primárně na jaderném symbolismu, v němž jaderné zbraně reprezentují vyspělost státu a zdroj mezinárodní prestiže. Symbol jaderné vyspělosti je v tomto případě nezpochybnitelný, avšak jaderné zbraně jako zdroj prestiže už v případě Íránu zpochybnitelné jsou. Jak Sagan dokládá na případu Jihoafrické republiky, jaderné vyzbrojení může vést také k případnému snížení mezinárodní prestiže a hlubší izolaci. Možností je, že Írán chce přes všechny komplikace (a právě proto) světu dokázat, že může získat jadernou technologii navzdory nepříznivým mezinárodním komunitám. Írán tak chce demonstrovat svou vyspělost, popřípadě dokázat, že je možné dosáhnout vysoké vyspělosti bez spolupráce se západním světem, jak již v minulosti dokázal například Pákistán nebo Severní Korea.

Írán v minulosti deklaroval, že je ochotný sdílet jaderné technologie a výhody jádra s těmi, kterými nebyl přístup umožněn (Yaphe – Lutes 2005: 10–11). Pokud by se tedy smířil pouze s latentní jadernou kapacitou a šířil tyto moderní technologie, mohl by tím demonstrovat svou vyspělost a postupem času získat vyšší prestiž v mezinárodní komunitě, pakliže by vyvrátil pochyby o svém jaderném programu. I v případě normativního modelu lze tedy nalézt rozporuplné prvky, které znesnadňují čitelnost záměrů Íránu v oblasti jaderného programu.

* * *

Tento článek představil tři modely pro analýzu motivací, prezentované Scottem D. Saganem, a pokusil se o jejich aplikaci na případ Íránu. Šlo o bezpečnostní model, model vnitřní politiky a normativní model. Cílem článku bylo odpovědět na otázku, který ze tří Saganových modelů nejlépe vystihuje iránské motivace. Jak bylo výše prezentováno, tyto modely mají různou vypovídací hodnotu. Jednotlivé události nebo témata mají jak vnější, tak vnitřní příčiny, a proto spolu modely úzce souvisí. Přesto jsme se je snažili pojmout konkurenčně. Ačkoliv všechny modely mají vypovídací hodnotu, v případě Íránu ji má nejvyšší model bezpečnostní. V každé ze tří fází lze nalézt důvody pro případné jaderné vyzbrojení, i když tyto důvody mají v čase odlišnou intenzitu. Rok 1984 a důsledky irácko-iránské války pravděpodobně vedly ke změně pojetí jaderného programu, kdy bylo rozhodnuto o jeho obnovení. Přestože v letech 1991–2003 byla pro Írán hrozba nejnižší, historická zkušenost, osoba Saddáma Husajna i paranoidní pocit ohrožení ze strany Izraele mohly vést k tomu, že Írán svůj jaderný program včetně vojenské dimenze zachoval. Po roce 2003 je historický nepřítel Íránu odstraněn, avšak zvyšuje se riziko mezinárodního zásahu, což s sebou nese novou hrozbu pro režim. Tato hrozba byla zpočátku oslabena spojeneckými nezday v Afghánistánu a Iráku, avšak v poslední době opět začíná narůstat tím, že probíhá stahování jednotek a iránský jaderný program slaví úspěchy. Některé odpovědi však mohou vycházet zevnitř systému. Jinými slovy, vnější a vnitřní dimenze spolu úzce souvisí (více viz například Sørensen 2005).

Model vnitřní politiky nedokázal jasně identifikovat zájmové skupiny, kterým by vlastnictví jaderné zbraně pomohlo. Pokud motivace pro jaderné vyzbrojení odněkud vychází, děje se tak z prostředí Revolučních gard. Tyto požadavky jsou však usměrňovány na vyšších politických postech, přičemž rozhodující autoritou je nejvyšší vůdce. Nelze rovněž jednoznačně určit, kterému politickému proudu by případné jaderné vyzbrojení prospělo. Jak reformisté, tak konzervativci se shodují na podstatě jaderného programu a liší se pouze v tom, jakým způsobem o jaderném programu komunikovat navenek. V rámci vnitropolitických sporů jaderný program hraje poměrně okrajovou roli, což se týká také

prezidentské kampaně. Poté co nový prezident Rúhání vystřídal ve funkci Ahmadínežáda, můžeme očekávat méně kontroverzních výroků ohledně jaderného programu, které v minulosti znepřehledňovaly situaci. Během Ahmadínežádova funkčního období obsadily řadu důležitých postů osoby blízké Revolučním gardám, a bylo možné vyzozorovat těsné vztahy mezi různými skupinami (Revoluční gardy, vědci, politici...) podporujícími proliferaci. Jelikož má však prezident omezené pravomoci, i po příchodu Rúháního nemůžeme očekávat zásadnější změnu v podstatě jaderného programu. Spíše se změní způsob, jakým budou iráňští představitelé o programu komunikovat vůči mezinárodnímu společenství. Ostatně nabídka k novému kolu mezinárodních rozhovorů je toho příkladem.

Třetí, normativní model apeluje na symboliku jaderných zbraní jako prostředku dominance a technologické vyspělosti národa, přičemž kořeny mohou sahát hluboko do minulosti. Írán upírání práva na jadernou technologii interpretuje jako uplatňování dvojího standardu. Vše nasvědčuje tomu, že navzdory nepřiznání mezinárodního společenství se snaží dokázat svou vyspělost a vytvořit jaderný program bez spolupráce se západními státy. Symbol vyspělosti a zdroj mezinárodní prestiže však v případě Íránu působí proti sobě. Je tedy otázka, zda se Írán spokojí s latentní jadernou kapacitou a bude sdílet své technologie s ostatními státy, nebo bude hledat prestiž ve formě jaderného vyzbrojení. Kvůli tomuto rozporu má normativní model omezený výpovědní účinek.

Pro komplexní pohled na analýzu motivací, ať již jde o Írán, nebo kterýkoliv jiný stát, tedy nestačí využít pouze jeden model, ale je nutno vytvořit jejich syntézu. Přestože tento článek poskytl odpovědi na řadu otázek a je možné nalézt motivace v rámci všech tří modelů, nelze dojít k jednoznačnému závěru. Každý ze tří modelů má své limity, avšak podaří-li se dostatečně omezit nebezpečí, že bude časová shoda zaměněna za kauzální vztah, nejvyšší vypovídací hodnotu má v tomto případě model bezpečnostní.

¹ Saddám Husajn již v roce 1979 deklaroval, že se pokusí získat jaderné zbraně od Sovětů, aby mohl vyvážet jadernou hrozbu ze strany Izraele a zvrátit výsledky šestidenní války, která znamenala ztrátu arabských území (Brands – Palkki 2011: 133).

² Írák podle spojeneckých odhadů přišel o 3700 z 4280 tanků, 2400 z 2870 obrněných vozidel, 2600 z 3110 děl. Další desítky letadel a vrtulníků byly zničeny. Potopeno nebo poškozeno bylo 25 lodí a 42 divizí bylo bojově nepoužitelných. Během operace Pouštní bouře celkem 137 iráckých letadel odletělo vzdát se do Íránu (US Department of Defense 2000).

³ To však neznamená automaticky negativní vztah k jadernému programu. Právě za vlády reformistů v roce 1999 iráňský jaderný program akceleroval (Kamrava 2007: 95). Je otázka, zda je možné tuto akceleraci přisoudit reakci na jaderné testy v Indii a Pákistánu, které se uskutečnily v květnu 1998 (Kemp 2001: 2).

⁴ Například Roya Hakakianová (2013) toto dělení považuje za produkt „západního“ náhledu na Írán. Podle ní uspořádání iráňských vnitropolitických struktur lépe vystihují mafiánské vazby s určitým ekonomickým nebo politickým zájmem než dělení na dva bloky (Hakakian 2013: 13).

⁵ Doslova řekl: „Zatímco jsme hovořili s Evropany v Teheránu, instalovali jsme vybavení v jedné části Isfahánu ... bylo tam mnoho práce, kterou bylo potřeba dokončit. Ve skutečnosti jsme vytvořením vstřícné situace mohli dokončit Isfahán“ (Crowley – Newton-Small 2013).

⁶ Jak uvedl tiskový mluvčí Rady strážců Abbás Kadhodei, hlavním důvodem byl příliš vysoký věk Rafsandžáního (Dehghan 2013).

⁷ Safávi například v roce 1998 veřejně pronesl: „Můžeme čelit americkým hrozbám a dominantnímu přístupu politikou détente? Můžeme odvrátit nebezpečí přicházející ze strany USA dialogem civilizací? Budeme schopni ochránit Islámskou republiku před mezinárodním sionismem podepisováním úmluv zakazujících šíření chemických a jaderných zbraní?“ (Farhi 2001: 36). Je však nutno podotknout, že za svá prohlášení byl Safávi často kritizován z reformistických pozic a nařčen z zpochybňování mezinárodních závazků. To vedlo také ke sporům s Chátámím (Tamtéž: 37).

⁸ Hodnota aktiv Národní iráňské ropné společnosti (National Iranian Oil Company) vlastněné státem se v roce 2012 odhadovala na 200 miliard dolarů. Po Gazpromu a saúdskoarabské společnosti Aramco jde o třetí největší ropnou společnost na světě (Tehran Times 2012).

⁹ Korán diskriminační a neproporční zabíjení zakazuje. Navzdory tomu někteří radikální islamisté text reinterpretovali a užívání ZHN schválili. Příkladem může být učení vůdce al-Káidy Ajmána Zavahrího nebo *fatwa* saúdského radikálního duchovního Nasira bin Hamida al-Fahda (Al Fahd 2003: 6–7).

¹⁰ Členové Ahmadínežádovy vlády a jeho poradci (Laridžání a Mottakí) často obhajovali nutnost jaderného programu z hlediska technologického rozvoje (Ganji 2005: 8).

- ¹¹ Výpovědní hodnota těchto informací však nemusí být vysoká. Íránská vláda kontroluje veškerá média v zemi a poté, co se informace objevily na stránkách opozičních skupin, byly průzkumy rychle staženy a BBC byla obviněna, že výsledky zmanipulovala (Gharib 2012; Iranian.com 2012).

Literatura

- Bajpai, Kanti (2004): Hinduism and Weapons of Mass Destruction: Pacifist, Prudential, and Political. In: Hashmi, Sohail H. – Lee, Steven P. (eds.): *Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives*. New York: Cambridge University Press, s. 308–320.
- Belasco, Amy (2011): Congressional Research Service. The Costs of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11. *CRS*, <<http://www.fas.org/sgp/crs/natsec/RL33110.pdf>>.
- Brands, Hal – Palkki, David (2011): Saddam, Izrael, and the Bomb. Nuclear Alarmism Justified? *International Security*, Vol. 36, No. 1, s. 133–166.
- Daly, Bendan (2012): Regime Change in Iran? *Middle East Quarterly*, Vol. 19, No. 2, s. 81–86, <<http://www.meforum.org/meq/pdfs/3225.pdf>>.
- Durman, Karel (2009): *Popely ještě žhavé II: Konce dobrodružství*. Praha: Karolinum.
- Farhi, Farideh (2001): To Have or not to Have? Iran's Domestic Debate on Nuclear Weapons. In: Kemp, Geoffrey – Chubin, Shahram – Farhi, Farideh – Speier, Richard (eds.): *Iran's Nuclear Weapons Options: Issues and Analysis*. Washington, D. C.: The Nixon Center 2001, s. 35–53.
- Feldman, Shai (1997): *Nuclear Weapons and Arms Control in the Middle East*. Cambridge: Center for Science and International Affairs.
- Ganji, Babak (2005): Iranian Nuclear Politics: The International Dimensions. Conflict Studies Research Centre. *Middle East Series*, Vol. 64, No. 5, s. 1–25.
- Ganji, Akbar (2013): Who is Ali Khamenei? *Foreign Affairs*, Vol. 92, No. 5. Databáze Business Source Complete.
- Griffiths, Martin – Asakura, Ichie (1993): *Assessing Japan's Nuclear Allergy: Domestic Constraints and International Drivers*. Brisbane: The University of Queensland.
- Hakakian, Roya (2013): Misreading Iran's Elections: Iranian Infighting and American Narcissism. *World Affairs*, Vol. 176, No. 3, s. 9–14.
- Hashmi, Sohail H. (2004): Islamic Ethics and Weapons of Mass Destruction: An Argument for Nonproliferation. In: Hashmi, Sohail H. – Lee, Steven P. (eds.): *Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives*. New York: Cambridge University Press, s. 321–352.
- Hen-Tov, Elliot (2007): Understanding Iran's New Authoritarianism. *The Washington Quarterly*, Vol. 30, No. 1, s. 163–179.
- Hen-Tov, Elliot – Gonzalez, Nathan (2011): The Militarization of Post-Khomeini Iran. Praetorianism 2.0. *The Washington Quarterly*, Vol. 34, No. 1, s. 45–59.
- Cha, Victor D. (2002): North Korea's Weapons of Mass Destruction: Badges, Shields, or Swords? *Political Science Quarterly*, Vol. 117, No. 2, s. 209–230.
- Chubin, Shahram (2001): Iran's Strategic Environment and Nuclear Weapons. In: Kemp, Geoffrey – Chubin, Shahram – Farhi, Farideh – Speier, Richard (eds.): *Iran's Nuclear Weapons Options: Issues and Analysis*. Washington, D. C.: The Nixon Center, s. 17–33.
- Jafarzadeh, Alireza (2007): *The Iran Threat: President Ahmadinejad and the Coming Nuclear Crisis*. New York: Palgrave Macmillan.
- Jo, Dong-Joon – Gartzke, Erik (2007): Determinants of Nuclear Weapons Proliferation. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 51, No. 1, s. 167–194.
- Kagan, Donald (1995): *On the Origins of War and Preservation of Peace*. New York: Anchor Books.
- Kahl, Colin H. (2012): Not Time to Attack Iran: Why War Should Be a Last Resort. *Foreign Affairs*, 17. 10. 2012, <<http://www.foreignaffairs.com/articles/137031/colin-h-kahl/not-time-to-attack-iran>>.
- Kamrava, Mehran (2007): Iranian National-Security Debates: Factionalism and Lost Opportunities. *Middle East Policy*, Vol. 14, No. 2, s. 84–100.
- Kamrava, Mehran – Hassan-Yari, Houchang (2004): Suspended Equilibrium in Iran's Political System. *The Muslim World*, Vol. 94, No. 4, s. 495–524.
- Kapstein, Ethan B. (1995): Is Realism Dead? The Domestic Sources of International Politics. *International Organizations*, Vol. 49, No. 4, s. 751–774.
- Keddie, Nikki R. – Richard, Yann (2003) *Modern Iran: Roots and Results of Revolution*. Yale University Press.
- Kemp, Geoffrey (2001): Iran's Nuclear Options. In: Kemp, Geoffrey – Chubin, Shahram – Farhi, Farideh – Speier, Richard (eds.): *Iran's Nuclear Weapons Options: Issues and Analysis*. Washington, D. C.: The Nixon Center, s. 1–15.
- Kerr, Paul K. (2009): Iran's Nuclear Program: Teheran's Compliance with International Obligations. Congressional Research Service: CRS Report for Congress, 17. 9. 2009, <<http://fpc.state.gov/documents/organization/130800.pdf>>.
- Khlopkov, Anton – Lutkova, Anna (2010): The Bushehr NPP: Why Did It Take so Long? Center for Energy and Security, 28. 1. 2012, <<http://ceness-russia.org/data/doc/TheBushehrNPP-WhyDidItTakeSoLong.pdf>>.
- Kroening, Matthew (2012): Time to Attack Iran: Why a Strike Is the Least Bad Option. *Foreign Affairs*, <<http://www.foreignaffairs.com/articles/136917/matthew-kroening/time-to-attack-iran>>.

- Lodgaard, Sverre (2011): *Nuclear Disarmament and Non-Proliferation: Towards a Nuclear-Weapon-Free World?* New York: Routledge.
- Ludvík, Jan (2011): Íránský jaderný program: Bezpečnostní model proliferace pohledem jaderné strategie a teorie odstrašení. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 46, No. 2, s. 57–73.
- Mayer, Charles C. (2004): National Security to Nationalist Myth: Why Iran Wants Nuclear Weapons. Naval Postgraduate School, Monterey, California, <<http://www.fas.org/nuke/guide/iran/mayer.pdf>>.
- Nader, Alireza (2013): *Iran's 2013 Presidential Election: Its Meaning and Implications*. RAND Corporation.
- Sagan, Scott D. (1997): Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, Vol. 21, No. 3, s. 54–86.
- Sagan, Scott D. (2004): Realist Perspectives on Ethical Norms and Weapons of Mass Destruction. In: Hashmi, Sohail H. – Lee, Steven P. (eds.): *Ethics and Weapons of Mass Destruction. Religious and Secular Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 73–95.
- Sherrill, Clifton W. (2012): Why Iran Wants to Bomb and What it Means for US Policy. *Nonproliferation Review*, Vol. 19, No. 1, s. 31–49, <http://cns.miis.edu/npr/pdfs/npr_19-1_sherrill_iran_bomb.pdf>.
- Schmid, Oliver (2008): *Understanding & Analyzing Iran's Nuclear Intentions: Testing Scott Sagan's Argument of "Why do States build Nuclear Weapons"*. Dissertation. Lancaster: Department of Politics and International Relations, Lancaster University.
- Schultz, G. (1984): *Preventing the proliferation of nuclear weapons*. Washington D. C.: US Department of State Bulletin.
- Singh, Sonali – Way, Christopher R. (2004): The Correlates of Nuclear Proliferation: A Quantitative Test. *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 48, No. 6, s. 859–885.
- Smith, Ben (2012): Is Iran developing a nuclear weapon? International Affairs and Defence Section. House of Commons Library, 15 February 2012, <<http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN06222/is-iran-building-a-nuclear-weapon>>.
- Sokolski, Henry (1994): The Bomb in Iran's Future. *The Middle East Quarterly*, Vol. 1, No. 2., <<http://www.meforum.org/222/the-bomb-in-irans-future>>.
- Solingen, Etel (2010): Domestic Models of Political Survival: Why Some Do and Others Don't (Proliferate). In: Potter, William C. – Mukhatzhanova, Gaukhar (eds.): *Forecasting Nuclear Proliferation in the 21st Century: The Role of Theory, Volume 1*. Stanford: Stanford University Press, s. 38–57.
- Sørensen, Georg (2005): *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.
- Stake, Robert E. (2005): *The art of case study research*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Stratfor analysis (2012): Iranian's Domestic Struggle Continues After Parliamentary
- Stratfor Analysis (2013): Iran's Opportunities with Rouhani. June 2013.
- Stratfor Geopolitical Diary (2013): Iran's Evolving Political System. Stratfor Geopolitical Diary, databáze Business Source Complete.
- Suleman, Arsalan M. (2008): Bargaining in the Shadow of Violence: The NPT, IAEA, and Nuclear Non-Proliferation Negotiations. *Berkeley Journal of International Law*, Vol. 26, No. 1, s. 206–253.
- US Department of Defense (2000): The Operation Desert Shield/Desert Storm Timeline. Washington D. C.: National Guard Bureau, 8. 8. 2000, <<http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=45404>>.
- Uygur, Hakki (2008): Iran's Nuclear Ambitions and Turkey. *SETA Policy Brief*, No. 7, <http://setade.org/pdfs/SETA_Policy_Brief_No_07_Hakki_Uygur.pdf>.
- Yaphe, Judith S. – Lutes, Charles D. (2005): *Reassessing the Implications of a Nuclear-Armed Iran*. Washington: Institute for National Strategic Studies.

Dokumenty

- Afrasiabi, Kaveh L. (2006): Iran: Khomeini's Killer Poison Returns. *Asia Times*, 4. 10. 2006, <http://www.atimes.com/atimes/Middle_East/HJ04Ak02.html>.
- Ahmadinejad, Mahmoud (2012): UN General Assembly Speech 2012. *latinospot.com*, 18. 10. 2012, <<http://www.latinospot.com/articles/4606/20120926/ahmadinejad-un-general-assembly-speech-full-transcript-video-united-nations.htm>>.
- BBC (2006): Iran Mulls Nuclear Bomb in 1988. *BBC News*, 29. 9. 2006, <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/5392584.stm>>.
- Al Fahd, Nasir (2003): A Treatise on the Legal Status of Using Weapons of Mass Destruction Against Infidels. 19. 5. 2013, <www.carnegieendowment.org/static/npp/fatwa.pdf>.
- BBC News (2007): Iran President Attacks Traitors. *BBC News*, 12. 11. 2007, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7090901.stm>.
- BBC News (2013): Saudi nuclear weapons "on order" from Pakistan. *BBC News*, 6. 11. 2013, <<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-24823846>>.
- Bush, George W. (2002): President Delivers State of the Union Address. The White House, 29. 1. 2002, <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>>.
- Crowley, Michael – Newton-Small, Jay (2013): Behind the charm Offensive. *Time*, 10. 7. 2013.
- Dehghan, Kamali Saeed (2013): Iran Election: Rafsanjani Blocked From Running for President. *The Guardian*, 21. 3. 2013, <<http://www.theguardian.com/world/2013/may/21/iran-presidential-election-rafsanjani-disqualified>>.

- GA – General Assembly of the United Nations (2012): General Debate of the 67th Session. Iran (Islamic Republic of). New York: General Assembly of the United Nations, 19. 5. 2013, <<http://gadebate.un.org/67/iran-islamic-republic>>.
- Gharib, Ali (2012): Iran Says BBC Hacked Online Poll Calling For Nuclear Compromise To End Sanctions. *thinkprogress.org*, 6. 7. 2012, <<http://thinkprogress.org/security/2012/07/06/511769/iran-bbc-poll-nuclear-enrichment-sanctions/?mobile=nc>>.
- Global Security (2011): Weapons of Mass Destruction (WMD): Bushehr – Background, 28. 1. 2012, <<http://www.globalsecurity.org/wmd/world/iran/bushehr-intro.htm>>.
- IAEA (2009): Implementation of the NPT Safeguards Agreement and Relevant Provisions of Security Council Resolutions 1737 (2006), 1747 (2007), 1803 (2008) and 1835 (2008) in the Islamic Republic of Iran. 16. 11. 2009, Videň: International Atomic Energy Agency, Board of Governors.
- Iran Daily Brief (2013): Rafsanjani Reiterates Supreme Leader's Fatwa Against Nuclear Weapons. *Iran Daily Brief*, 24. 4. 2013, <<http://www.irandailybrief.com/2013/04/24/rafsanjani-reiterates-supreme-leaders-fatwa-against-nuclear-weapons/>>.
- Iranian.com (2012): Do Iranians Really Support Nuclear Enrichment? 5. 7. 2012, <<http://www.iranian.com/main/2012/jul/do-iranians-really-support-nuclear-enrichment>>.
- Khamenei, Sayyid Ali (2013): Supreme Leader Meets with UN Secretary General. The Center for Preserving and Publishing the Works of Grand Ayatollah Sayyid Ali Khamenei, 29. 8. 2012, <http://english.khamenei.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=1670&Itemid=2>.
- Mehdi, Hasan (2012): Iran's Nuclear Scientists Are Not Being Assassinated: They Are Being Murdered. *The Guardian*, 16. 1. 2012, <<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2012/jan/16/iran-scientists-state-sponsored-murder>>.
- Newton-Small, Jay (2012): One Nation Under Sanctions. *Time*, 24. 9. 2012.
- Royal Embassy of Saudi Arabia in London (2013): Statement for BBC2 Newnight from the Rooyal Embassy of Saudi Arabia, London. 6th November 2013, <<http://www.saudiembassy.org.uk/>>.
- PressTV (2012): Iran Does Not Seek to Build Nuclear Weapons: Rafsanjani. *PressTV*, 25. 6. 2012, <<http://www.presstv.ir/detail/2012/06/25/247931/iran-not-after-nuclear-weapons/>>.
- Solomon, Jay (2012): Iran's Nuclear-Arms Guru Resurfaces. *The Wall Street Journal*, 30. 8. 2012, <<http://online.wsj.com/article/SB10000872396390444230504577615971688458892.html>>.
- Tabatabai, Ariane (2013): Don't Misunderstand Khamenei's Nuclear Fatwa. *Amrcontrol.com*, 29. 2. 2013, <<http://www.middleeast-armscontrol.com/2013/02/28/dont-misunderstand-khameneis-nuclear-fatwa/>>.
- Tehran Times (2012): Iran's NIOC assets surpass \$ 200 billion. *Tehran Times*, 14. 2. 2012, <<http://www.tehran-times.com/economy-and-business/95407-irans-nioc-assets-surpass-200-billion>>.

Poznámka

Děkujeme neznámým oponentům a Ing. Vítu Benešovi, Ph.D., za poskytnutí cenných rad a připomínek, které nemalou měrou přispěly ke zvýšení kvality článku.